

Kristina Stålesen Ramfjord og Magni Rognstad Grutle

Bærekraftig utlånspraksis

**En kvalitativ studie av norske bankers integrasjon av
bærekraft i kredittprosesser**

Masteroppgave våren 2019

OsloMet – storbyuniversitetet

Handelshøyskolen (HHS)

Masterstudiet i økonomi og administrasjon

Sammendrag

Verden står i dag overfor store miljø og samfunnsmessige utfordringer, og det forventes i større grad at næringslivet tar sin del av ansvaret for å håndtere og møte disse utfordringene. Finansnæringen innehar en særegen posisjon innenfor dette, da deres bevissthet ikke kun påvirker egen virksomhet, men også de virksomheter de velger å investere eller låne ut penger til. Formålet med denne oppgaven var derfor å undersøke hvordan norske banker kan være med på å spille en avgjørende rolle i forhold til dette, ved at de setter krav om bærekraft til virksomheter de velger å finansiere.

Representanter fra fem ulike norske banker ble intervjuet. Funn fra intervjuene viser at det er bevissthet rundt området hos alle bankene, men at de står overfor dels like og dels ulike utfordringer knyttet til å få integrert bærekraft som en del av deres kredittprosesser. Oppgaven danner et bilde av hvordan bærekraft inngår i praksis i dag, hvordan de ulike bankene vektlegger dette og de ulike bankenes fremtidsplaner på området.

Ett av de viktigste funnene til oppgaven er at krav om bærekraft og samfunnsansvar må implementeres som en standard hos alle banker. Dersom alle bankene ikke har samme krav til bedriftene vil bankene ha en mindre avgjørende rolle, ettersom det vil være mulighet for bedrifter å skaffe finansiering andre steder, med lavere krav. Et annet moment oppgaven belyser som avgjørende er at det i større grad må stilles krav og legges til rette for bærekraft fra myndighetene sin side, for å unngå at bankene lider økonomisk tap av bærekraftige krav. Det viktigste fundamentet for å nå de bærekraftige målene vil være at bankene, myndighetene og bedriftene samarbeider om å nå disse målene.

Abstract

The modern world is faced with large environmental and social challenges, and it is expected to a greater extent that the business sector takes its share of the responsibility for managing and meeting these challenges. The finance industry holds a peculiar position within this, as their awareness not only affects their own business, but also the businesses they choose to invest or lend to. The purpose of this study was therefore to investigate how Norwegian banks can play a decisive role in relation to this, by requiring sustainability for companies they choose to finance.

Representatives from five different Norwegian banks were interviewed. Findings from the interviews show that there is awareness about environmental challenges among all banks, but that they are facing equal and partly different challenges related to getting integrated sustainability as part of their credit processes. The study forms a picture of how sustainability is included in practice today, how the various banks have emphasized this, and the various banks' future plans.

One of the most important findings of this study is that requirements for sustainability and social responsibility must be implemented as a standard among all banks. If all banks do not have the same requirements for the companies, the banks will have a less decisive role, as it will be possible for companies to obtain funding elsewhere, with lower requirements. Another important aspect the study highlights is that demands must be made to a greater extent and facilitated from the government, in order to avoid that the banks suffer loss of sustainable requirements. The most important foundation for achieving the sustainable goals will be a cooperation between the banks, authorities and companies.

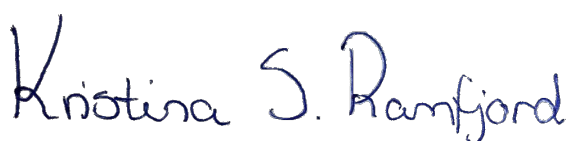
Forord

I løpet av sommeren 2018 startet en idémyldring angående hva vi ønsket å skrive masteroppgave om. Bakgrunnen for valg av tema er interesse for bærekraft og at vi begge har erfaring fra banksektoren. Dessuten ønsket vi å bidra med kunnskap næringslivet kan ta nytte av. Vi har oppnådd bred kunnskap om bærekraft og den norske banksektoren. Dette er kunnskap vi vil ta med oss videre i arbeidslivet.

Først og fremst vil vi takke vår veileder Erik Friis Fæhn for god hjelp og innspill gjennom hele oppgaveprosessen. Du har bidratt med god inspirasjon og faglige rettelser underveis i arbeidet med oppgaven.

Videre vil vi takke våre informanter for deling av kunnskap og bidrag til å belyse temaet fra flere sider. Det er inspirerende å se at banksektoren har så faglig dyktige ansatte som er realistiske og klare til å møte fremtiden.

Oslo, 30.mai 2019

Kristina Stålesen Ramfjord

Magni Rognstad Grutle

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	I
Abstract	II
Forord	III
1.0 Innledning	1
<i>1.1 Bakgrunn for tema og problemstilling</i>	<i>1</i>
2.0 Teoretiske forutsetninger	5
<i>2.1 Samfunnsansvar og lønnsomhet</i>	<i>5</i>
2.1.1 Argumentasjon mot samfunnsansvar.....	7
2.1.2 Dagens oppfatning av samfunnsansvar.....	8
<i>2.2 Bærekraft</i>	<i>9</i>
<i>2.3 Utlån</i>	<i>11</i>
2.3.1 Utlånspraksis	11
2.3.2 Norske banker	13
<i>2.4 Samfunnsansvarlige utlån</i>	<i>15</i>
2.4.1. Dagens praksis	15
2.4.2 Hvem har ansvaret?.....	17
<i>2.5 Finansielle verktøy</i>	<i>18</i>
<i>2.6 ESG-kriteriene</i>	<i>19</i>
2.6.1 Kritikk av ESG.....	21
<i>2.7 Lovgivning og retningslinjer</i>	<i>22</i>
<i>2.8 Våre antagelser om temaet</i>	<i>24</i>
3.0 Forskningsdesign og metode	26
<i>3.1 Forskningstilnærming</i>	<i>26</i>
<i>3.2 Forskningsdesign og forskningsstrategi</i>	<i>26</i>
<i>3.3 Datainnsamling</i>	<i>27</i>

3.3.1 Dokumentanalyse.....	27
3.3.2 Intervju.....	28
3.3.3 Utvalg.....	29
3. 4 <i>Dataanalyse</i>	31
3.5 <i>Vurdering</i>	31
3.5.1 Reliabilitet og Validitet.....	31
3.5.2 Etske aspekter.....	32
4.0 Resultater av intervjurunden.....	34
4.1 <i>Samfunnsansvarlige kriterier for bankers kredittvirksomhet</i>	34
4.1.1 Krav.....	35
4.1.2 Implementering.....	37
4.2 <i>Ulik vektlegging av samfunnsansvar i kredittvurdering</i>	38
4.2.1 Konkurransen.....	38
4.2.2 Verdiskapning.....	42
4.3 <i>Veien videre</i>	43
4.4 <i>Oppsummering</i>	45
5.0 Analyse.....	47
5.1 <i>Samfunnsansvarlige kriterier for bankers kredittvirksomhet</i>	47
5.1.1 Ulike tilslutninger.....	47
5.1.2 Bransjer.....	49
5.1.3 Implementering.....	49
5.1.4 Frivillig tvang?.....	52
5.2 <i>Ulik vektlegging av samfunnsansvar i kredittvirksomhet</i>	53
5.2.1 Målbare indekser.....	53
5.2.2 Konkurransfortrinn.....	54
5.2.3 Typer av bærekraftsvurdering.....	55
5.2.4 Omdømme.....	57
5.3 <i>Veien videre</i>	58
5.3.1 Nåværende status.....	58
5.3.2 utfordringer.....	59

5.3.3 Muligheter for fremtiden.....	64
6.0 Konklusjon	66
7.0 Videre forskning.....	69
8.0 Referanseliste.....	70
Vedlegg.....	76
<i>Vedlegg 1: E-post med invitasjon til intervju.....</i>	<i>76</i>
<i>Vedlegg 2: E-post med bekreftelse og informasjon.....</i>	<i>77</i>
<i>Vedlegg 3: Oversikt over intervjuene med bankene.....</i>	<i>78</i>
<i>Vedlegg 4: Intervjuguide.....</i>	<i>79</i>
<i>Vedlegg 5: Oversikt over bankenes sertifiseringer</i>	<i>81</i>

Oversikt over figurer:

<i>Figur 1: Innenlandsk lånegjeld for bedrifter (ikke-finansielle foretak) fra norske banker (SSB, 2019a).</i>	<i>12</i>
<i>Figur 2: Prosent av norske klimagassutslipp og norske bankers næringsportefølje (SSB, 2019bc).</i>	<i>15</i>
<i>Figur 3: Oversikt over bankene.....</i>	<i>30</i>

1.0 Innledning

Samfunnsansvar og bærekraftig utvikling er et høyaktuelt tema i hele verden i dag på grunn av store miljø og samfunnsmessige utfordringer. Felles utfordringer må løses i fellesskap, og det fellesskapet vi har er staten. Dette er grunnen til at dette området sees på som myndighetene sitt ansvar. I takt med at bedrifter stadig blir større og følgelig har større makt forventes det i større grad at også de er med på å ta sin del av ansvaret. Bedriftenes fokus på samfunnsansvar, og valg basert på dette, har større konsekvenser enn individenes fokus. I tillegg blir bedriftene stadig mer internasjonale, noe som skaper utfordringer rundt hvilke nasjoner sitt regelverk som skal etterleves.

Banker og finansinstitusjoner har en særegen posisjon i dette. Deres fokus på samfunnsansvar og bærekraft vil først og fremst ha påvirkning for hvordan ting gjøres innad i egen organisasjon. Men de har også et medansvar til de bedriftene de velger å investere eller låne ut penger til. Til forskjell fra andre interessenter som står på utsiden av bedriftene, har banker og finansinstitusjoner en rolle innad i bedriftene som medansvarlige for allokering av kapital. De er først og fremst tilbydere av kapital, men fungerer også som strategiske samarbeidspartnere med bedriftene de velger å investere i og låne ut penger til.

1.1 Bakgrunn for tema og problemstilling

Samfunnsansvar dreier seg om hvilket ansvar bedrifter bør påta seg overfor mennesker, samfunn og miljø som påvirkes av virksomheten. Dette er hensyn som tas utover det som er pålagt av lover og regler (Regjeringen, 2017). Flertallet av store selskaper erkjenner at de må ta samfunnsansvar, og har definert og utarbeidet retningslinjer om dette på sine hjemmesider. Likevel dukker det stadig opp nyheter i verdensbildet, hvor både banker og bedrifter er relatert til skandaler tilknyttet hvitvasking, skatteparadis, uverdige arbeidsforhold og andre uheldige hendelser. Dette har ført til at mange spekulerer i hvorvidt samfunnsansvar kun blir kommunisert som viktig utad, men i realiteten ikke blir praktisert i så stor grad.

Et av områdene det har vært mest fokus på når det gjelder samfunnsansvar og bærekraft er klimautfordringene. Dette har gjort at alle bransjer har måtte se på om det finnes mer bærekraftige måter de kan utføre sine prosesser. Dette gjelder også finansnæringen. I en rapport fra PwC (2017) som tar for seg finansnæringens rolle i den grønne økonomien fremkommer det at den grønne omstillingen ikke kun er nødvendig for å redusere den negative klimapåvirkningen, men handler også om å redusere risiko og skape nye arbeidsplasser. Mer enn noen gang ser man viktigheten av at næringsliv og myndigheter arbeider sammen for å kunne løse utfordringene. Rapporten foreslår en rekke tiltak som har vært gjennomført i andre land med stor suksess og mener det vil være fullt mulig å få til denne endringen i Norge også, dersom det er politisk vilje på område (PwC, 2017).

I Siv Jensen sitt innlegg på LOs finanskonferanse i 2019 var temaet hvordan myndighetene kan bistå finansnæringen på dette skifte. Her viser hun til flere norske og internasjonale initiativer og trekker særlig frem «NOUs rapport om Klimarisiko og norsk økonomi», og «Recommendations of the Task Force on Climate-related Financial Disclosures» som særlig vesentlige på området. Hun uttaler videre at myndighetene ikke har mulighet til å vedta politisk en grønn omstilling i næringslivet, men at de må legge til rette for det. Dette gjennom riktige initiativer og ved å sikre gode og generelle rammebetingelser (Regjeringen, 2019).

Finansnæringen er en av næringene som har vært i bresjen for å inkludere bærekraft og samfunnsansvar. De innehar også en særegen posisjon, fordi deres fokus ikke kun påvirker sin egen bransje, men også alle bransjer hvor de er involvert, som i investeringer eller utlån. En ting er hva slags samfunnsansvar bankene velger for sin egen organisasjon, men hvilken rolle skal bankene ta når de låner ut penger til andre bedrifter? Det er denne medansvarsrollen vi ønsker å se nærmere på.

På investeringssiden har bankene en eierrolle, mens på utlånsiden er de formidlere av kapital. Dersom bankene øker kravene til samfunnsansvar på utlånsiden, vil de kunne ha stor påvirkningskraft og makt til hvor samfunnsansvarlig bedrifter opererer. Imidlertid er det også allment kjent at utlån er det bankene tjener mest på og det er kanskje derfor mindre velvilje å være for kravstore på dette området. Her er de kun tilbydere, og ikke på eiersiden, og har således mindre makt til å kreve omstilling. Særlig ikke dersom dette ikke er noe alle banker gjør, men som er frivillig for hver enkelt.

Dette utleder to dilemmaer: Hvem skal ta ansvar for grønnere utlån og hvilket ansvar skal bankene ta? Bankene er opptatt av inntjening, derav blir det dilemma mellom ansvar og profitt. Dessuten ønsker ingen bank å ha strengere krav enn konkurrenten, i fare for å miste kunder. Videre i hvilken grad skal bankene ta ansvar for grønt utlån? De er hovedsakelig private aktører som ønsker å tjene penger, men det finnes liten tvil om at grønne tiltak må iverksettes for å oppnå et bærekraftig samfunn. Dessuten er temaet meget aktuelt da det er lite forskning på området. Teamet er også relativt nytt på kredittsiden, derfor ønsker vi også å se nærmere på hva slags planer bankene har for fremtiden.

På bakgrunn av dette ønsker vi å undersøke hvorvidt bankene ser på seg selv som ansvarlige for å sikre samfunnsansvar hos bedrifter i form av hvorvidt dette inngår som et krav rundt hvem de velger å låne ut penger til. Dette er bakgrunnen for vår problemstilling:

I hvilken grad kan norske banker spille en avgjørende rolle i forhold til bærekraft ved utlån til norske bedrifter?

For å besvare problemstillingen har vi utarbeidet tre forskningsspørsmål:

- 1: Hvordan er samfunnsansvar integrert som en del av bankenes kredittvirksomhet?
- 2: Er det forskjell på de forskjellige typene banker når det gjelder vektlegging av samfunnsansvar i kredittvirksomhet?
3. Hva er fremtidens planer?

For å besvare det første forskningsspørsmålet ønsker vi å kartlegge hvordan bankene har valgt å fokusere på samfunnsansvar og bærekraft i kredittprosessene sine, samt finne en nåværende status på området. Til det andre spørsmålet ønsker vi å identifisere om det finnes noen forskjell i hvordan dette blir vektlagt i sparebanker og forretningsbanker. Til sist ønsker vi å se på hvordan den bærekraftige fremtiden på utlånsiden synes å bli. Siden fokus på bærekraft i kredittvirksomheten er relativt nytt fremstår dette like relevant som nåværende status for å besvare problemstillingen.

Oppgaven er strukturert i 7 kapitler. Den starter med kapittel 1, hvor vi introduserer bakgrunn for valg av tema, samt presenterer oppgavens avgrensninger. I kapittel 2 redegjør vi for relevant teori og annet aktuelt stoff på området. I kapittel 3 redegjør vi for oppgavens

metodiske grunnlag. I kapittel 4 presenterer vi funn fra intervjuene vi har foretatt. I kapittel 5 analyserer vi funnene fra intervjuene opp mot det teoretiske grunnlaget, våre antakelser på området og dokumentanalyser. I kapittel 6 konkluderer vi oppgavens funn, før vi avslutter med begrensninger og forslag til videre forskning i kapittel 7.

Vi velger å fokusere på norske banker og utlån til bedrifter. Personmarkedet hos bankene er ikke inkludert i oppgaven. Kapitaltilgangen til bedrifter kan komme fra både banker, investorer (både private og foretak), eller direkte fra markedet gjennom utstedelse av sertifikater og obligasjoner. Norske bedrifter henter i overkant av 75% av sin kapital fra norsklokaliserte kapitalkilder, og den viktigste kilden til lån til foretakene er bankene (NOU 2018:5, s. 22). Kapitalprodukter direkte fra markedet er kun aktuelt for de aller største bedriftene, da beløpene her er store. De fleste bedrifter i Norge rangeres som små og mellomstore. Vi ser derfor bort fra utenlandske banker og finansinstitusjoner.

Vi ønsker også å se nærmere på om det er ulike tilnærminger til dette avhengig av om det er snakk om forretningsbanker og sparebanker. Ved å se nærmere på utlånsvirksomhet til de forskjellige bankene ønsker vi å se på om det er forskjeller til krav hos de ulike bankene, og hvorvidt dette kan ha sammenheng med hva slags type bank de er. Dessuten ønsker vi å fokusere på ESG-krav (environmental, social og governance). ESG-kravene vil være sentrale for vår oppgave, da de brukes som en slags indeks av flere banker til å måle bærekraftige utlån.

Vi har valgt oss ut fem banker: DNB, Nordea, Sparebank 1 Østlandet, Sparebanken Sør og Cultura Bank. Vi har kontaktet bankene med forespørsel om å få snakke med representanter for samfunnsansvar i bedriftene, eller noen som har god kjennskap til området. For at oppgaven skal være gjennomførbar i forhold til tid og omfang har vi ikke inkludert interessenter og andre aktører i våre undersøkelser. Siden det er bankene som står for størsteparten av finansieringen til bedriftene mener vi likevel vi kan få et godt estimat på hvordan praksisen er. Følgelig kan vi også belyse hvor stor påvirkningskraft bankene har på næringslivet.

2.0 Teoretiske forutsetninger

I dette kapitlet vil vi presentere det som er det teoretiske fundamentet for vår oppgave. I kapitlets første del presenterer vi samfunnsansvar på en overordnet basis, knyttet opp mot forutsetninger om at det kan være lønnsomt for bedrifter å fokusere på dette. Vi går også inn på utfordringer knyttet til bedrifters samfunnsansvar, og presenterer her ulike syn på dette. Videre vil vi i kapitlets andre del presentere bærekraft, og utfordringer knyttet opp mot dette. I kapitlets tredje del presenterer vi hvordan utlånspraksisen fungerer opp mot bedrifter i Norge, før vi i kapittel fire knytter dette videre opp mot hvordan samfunnsansvar og bærekraft inngår som en del av utlånspraksisen. I kapitlets femte del presenteres finansielle verktøy som blir brukt ved ansvarlige investeringer, som kan tenkes å bli sentrale på utlånsiden også. I kapitlets sjette del presenteres ESG-kriteriene, som er sentrale ved innføring av mer samfunnsansvarlige utlån. Her presenteres det også en del motsigelser og andre syn på oppslutningen av ESG. I kapitlets syvende del presenteres sentrale lover og retningslinjer på området. Avslutningsvis presenterer vi våre antakelser for undersøkelsen, basert på dette teoretiske grunnlaget.

2.1 Samfunnsansvar og lønnsomhet

Samfunnsansvar, på engelsk kalt Corporate Social Responsibility (CSR) er et vidt begrep, som omhandler hvilket ansvar bedrifter bør påta seg overfor mennesker, samfunn og miljø som påvirkes av virksomheten (Plan-Norge, 2019). Dette tilsier altså hvilke hensyn som bør tas utover det som er pålagt av lover og regler. Temaet har eksistert i lang tid, men har hatt varierende betydning i forskjellige land og næringer. Næringslivets samfunnsansvar ble for alvor satt på dagsordenen av regjeringen i 2009 etter at de dedikerte en hel stortingsmelding til temaet (Regjeringen, 2017).

Myndighetene forventer at bedrifter tar samfunnsansvar, uavhengig av om det er privat eller offentlig eierskap, og uavhengig om virksomheten drives i Norge eller i andre land.

Regjeringen stiller sterkere krav til selskaper med statlig eierandel på dette området.

Dette fordi disse skal gå foran som forbilder for resten av næringslivet, samtidig som staten ønsker å holde egen bedrift til en høy etisk standard. Det er både naturlig og forsvarlig da staten, med eksempelvis oljefondet, kan anlegge et helt annet tidsperspektiv enn hva private

aktører kan. De kan fokusere på et mer eller mindre uendelig tidsperspektiv, mens vanlige bedrifter er avhengige av forholdsvis rask profitt for å kunne fortsette driften. Regjeringen mener også at en god håndtering av dette området bidrar til å ivareta statens aksjonærverdier. Regjeringens forventninger knytter seg spesifikt mot klima og miljø, menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter og antikorrupsjon (Regjeringen, 2014).

Det er flere fordeler for bedrifter som tar samfunnsansvar. De mest fremtredende er at det er med på å styrke omdømmet til bedriften, øker lojalitet fra de ansatte, kan øke lønnsomhet og sist men ikke minst at man innehar muligheten til å kunne være med på å bidra til en mer bærekraftig klode. I følge Lantos (2001) finnes det tre former for samfunnsansvar: Altruistisk, gjennom humanisme og omsorg for medmennesker; etisk, hvor bedriften opptrer som en god samfunnsborger; og strategisk. På den sistnevnte legges det til grunn at bedriften tjener på det rent økonomisk ved at de oppnår mer makt, bedre omdømme og oppnår velvilje i samfunnet (Lantos, 2001).

Samfunnsansvar er avhengig av bærekraft for å gi økt langsiktig lønnsomhet. Å være ansvarlig og lønnsom er en utfordrende balanse. Derfor må bedriftene integrere ansvarlighet i kjernevirksomheten sin, slik at ansvarlighet og lønnsomhet kan oppnås samtidig. Dessuten må bedriften identifisere skyggesidene sine. Det er de negative konsekvenser for miljøet og samfunnet. Disse må identifiseres og reduseres (Pedersen & Jørgensen, 2013).

Ny forskning støtter at samfunnsansvar er lønnsomt for bedriften. Flammer (2015) ser på effekten av vedtak på generalforsamlinger om å gjennomføre tiltak for å bedre samfunnsansvar i bedriften. Studien til Eccles, Ioannou og Serafeim (2014) viser også at bærekraft er lønnsomt. De ser på effektene av en bærekraftsorientering i selskaper. Grunnen til at det er lønnsomt er fordi interessentene ønsker bedrifter som er bærekraftige. Videre viser studien til McWilliams og Siegel (2001) at interessentene belønner bedriftene som driver bærekraftig og straffer de som ikke gjør. Selv om mye forskning viser positiv sammenheng må publikasjonsbias tas i betraktning: Det kan være lettere å få publisert studier som finner en positiv sammenheng mellom samfunnsansvar og lønnsomhet (Shahzad & Sharfman, 2015).

2.1.1 Argumentasjon mot samfunnsansvar

En av de fremste motstanderne mot bedrifters samfunnsansvar er Friedman. I sin artikkel ser han på hvordan ledere bør forholde seg til krav og ønsker fra ulike interessenter (Friedman, 2002). Hvorvidt bør ledere ta hensyn til annet enn eierens avkastning? Friedman mener kun mennesker har ansvar og at bedriften er kunstig. En person kan påta seg samfunnsansvar, som en eier av bedriften, men da er det fortsatt mennesket som gjør det og ikke bedriften. Mennesker har ansvar som ikke bedriften har, eksempelvis ansvar for familie og venner. Dette skiller hvordan et menneske kan ta samfunnsansvar og hvordan bedriften ikke kan ta ansvar i samme grad.

Friedman har tre argumenter for hvorfor ledere kun skal fokusere på å maksimere eiernes avkastning. Det første argumentet er at ledere *bør ikke* ta beslutninger som tjener andre enn eierne. Å gå utover deres avkastning, vil være et brudd på lederes moralske forpliktelse. Lederne handler kanskje ut fra gode motiver, men det er moralsk feil å ta penger fra sine eiere. Friedman sammenligner dette med å stjele og sammenligner det med økonomisk straffelov: lederne bruker pengene på noe annet enn hva eierne ønsker.

Videre argumenterer han for at ledere *kan ikke*. Bedriftsledere har ikke kompetanse til å inkludere etiske hensyn i sine beslutninger. Dessuten vil det være vanskelig for lederen å ha oversikt over makroperspektivet, og hvilke konsekvenser det kan gi. Derfor kan lederen risikere å gjøre mer skade enn nytte ved å forsøke å utøve samfunnsansvar.

Siste argument er at de *trenger ikke*. Bedriften skal tjene penger med to forbehold. Det første er at de skal respektere lover og regler i samfunnet. Dette handler om lovlidighet, og hva som er rettslig riktig. Det er statens oppgave å utforme lover og regler, og bedriftenes ansvar er kun å følge disse. Det andre forbeholdet er fritt marked. Hvis et marked er fritt med mange aktører og full informasjon vil vi få en effektiv økonomi som gir en best mulig utnyttelse av ressurser (den usynlige hånd). Derfor trenger ikke bedriftene utøve noe ekstra for samfunnet, siden myndighetene skal regulere økonomisk aktivitet og sikre en rettferdig fordeling av verdiskapingen. Derfor er bedriftens forpliktelse kun å maksimere eiernes avkastning (Friedman, 2002).

Til tross for Friedmans argumenter på hvorfor bedriften ikke trenger å utøve samfunnsansvar, legger offentlige myndigheter verden over, inkludert myndighetene i Norge til grunn at det er noe som heter bedriftens samfunnsansvar. Dette må gjøres før bedriften ser på lønnsomhet. Dette vil bli presentert i neste kapittel.

2.1.2 Dagens oppfatning av samfunnsansvar

Samfunnsansvar har eksistert siden 2. verdenskrig, men først i det siste tiåret har det fått stort fokus blant bedrifter. I norsk sammenheng har regjeringen definert næringslivets samfunnsansvar i sin stortingsmelding nr.10 (Utenriksdepartementet, 2009): *«Regjeringen legger til grunn en forståelse av samfunnsansvar som innebærer at bedrifter integrerer sosiale og miljømessige hensyn i sin daglige drift og i forhold til sine interessenter. Samfunnsansvar innebærer hva bedriftene gjør på en frivillig basis utover å overholde eksisterende lover og regler i det landet man opererer.»*

Dette strider i mot Friedmans syn, hvor målet er kun å maksimere eiernes avkastning. Samfunnsansvar har fått økt oppmerksomhet grunnet globaliseringen av økonomien, hvor konkurransen blant bedrifter stadig blir hardere. Globaliseringen fører til at bedrifter har mulighet til å utnytte billigere arbeidskraft på tvers av land og kontinenter. Derfor har bevisst samfunnsansvar fått mye oppmerksomhet og internasjonale ikke-statlige organisasjoner (INGOs) har opptrådt som «overvåkere» for å synliggjøre etisk bevissthet og samfunnsansvarlige bedrifter. I tillegg til globalisering, har en rekke skandaler ført til økt oppmerksomhet. For eksempel fikk Enron i 2001 mye uønsket oppmerksomhet da det kom frem at de hadde drevet bevisst regnskapsmanipulasjon (Enron Corporation, 2018).

En annen årsak som har bidratt til at bevisst samfunnsansvar er blitt satt på dagsorden er at store internasjonale politiske organer har satt egne standarder for samfunnsansvar og klare retningslinjer hvor samfunnsansvar skal implementeres. Veien til å bli en samfunnsansvarlig bedrift består av tre endringsprosesser i følge Fullan (2007): initiering, implementering og institusjonalisering. Initieringsfasen blir ofte kalt planleggingsfasen, og her er klargjøring svært sentralt. Her planlegges det hvordan endringen skal finne sted, hvem som skal ha ansvar for ulike områder og også hva som kan gjøres av organisasjonen selv og om det eventuelt er behov for å hente inn ekstern støtte til deler av prosessen. Den mest kritiske

fasen er omtalt som implementeringsfasen, og forskning har vist at hvordan denne fasen utføres er avgjørende for hvor vellykket endringen blir (Durlak & DuPre, 2008). Dette er selve gjennomføringen av endringen, og det er her planer, ideer og visjonen settes ut i praksis (Fullan, 2007). Selve implementering av samfunnsansvar er lang prosess hvor tid er viktig, dette kan ikke gjøres på dagen, men må introduseres og implementeres over tid.

Å utøve samfunnsansvar ansees som svært positivt for bedriftens omdømme. Å ikke utøve samfunnsansvar vil kunne føre til tap av markedsandeler og kunder. Samtidig vil samfunnsansvar kunne lønne seg fordi det kan tiltrekke seg gode kunder og investorer (Røvik, 2007). Videre må bedriften ta hensyn til omdømme, for å tiltrekke seg gode arbeidstakere. Et godt omdømme har positiv innvirkning på rekruttering av høyt kvalifiserte søkere, som en respons på at et høyt fokus på samfunnsansvar er med på å bedre omdømmet til bedriften (Turban & Cable, 2003).

2.2 Bærekraft

Bærekraftig utvikling ble lansert som et begrep i rapporten Vår felles fremtid i 1987. Den ble utgitt av Verdenskommisjonen for miljø og utvikling, som ble ledet av Gro Harlem Brundtland. Bærekraftig utvikling blir definert som «utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov» (Tjernshaugen & Olerud, 2018).

For å skape bærekraftig utvikling må samfunnet arbeide sammen på tre områder: økonomi, miljø og sosiale forhold. Disse tre områdene blir ofte omtalt som de tre dimensjonene innenfor bærekraftig utvikling. Den økonomiske dimensjonen handler om å sikre økonomisk trygghet for mennesker og samfunn. Her inngår både en mer rettferdig fordeling av ressurser, samt å endre måten vi bruker våre ressurser på. Miljødimensjonen handler om å ta vare på naturen og klimaet som en fornybar ressurs for mennesker. Den sosiale dimensjonen handler om å sikre at alle mennesker får et godt og rettferdig grunnlag for et anstendig liv. Det viktigste utgangspunktet for denne dimensjonen er menneskerettighetene. Disse tre dimensjonene blir ofte omtalt som den triple bunnlinjen. Den har et utvidet syn på bedriftens ansvarsområde med utgangspunkt i tanken om at virksomheten må være bærekraftig på alle disse områdene. Bærekraft handler om å finne balansepunktet mellom god økonomi, godt miljø og gode samfunnsforhold (FN, 2019).

De tre dimensjonene innenfor bærekraftig har høstet en del kritikk. I hovedsak går denne ut på at inndelingen impliserer at det eksisterer avveininger mellom de ulike dimensjonene (Adams, 2006). I praksis ser man ofte at bedrifter og myndigheter aksepterer en viss avveining, hvor de økonomiske hensynene blir vektlagt i størst grad ved beslutningstaking. En respons på dette har vært at det har blitt etablert skiller mellom sterk og svak bærekraft. Innenfor sterk bærekraft er slike avveininger ikke akseptert, mens det i svak bærekraft finnes rom for dette (Adams, 2006).

Det har vært stor internasjonal oppslutning for å møte bærekraftsutfordringene. I 2015 vedtok verdens ledere FNs bærekraftsmål mot 2030 (UN, 2015). Disse bygger videre på tusenårsmålene (UN, 2000). De 17 bærekraftsmålene er en sammenkobling av de tre dimensjonene av bærekraftig utvikling og er verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene innen 2030 (UN, 2015). Et annet eksempel på et viktig internasjonalt samarbeid innenfor samme tema er Parisavtalen (UN, 2015). Det er en internasjonal avtale som skal sørge for at verdens land klarer å begrense klimaendringene. Et av de viktigste elementene her er at temperaturen ikke må stige mer enn to grader (helst ikke mer enn 1,5) før århundret er over. I tillegg skiller den seg ut fra tidligere avtaler ved at den gjelder for alle land, men med forventninger om at de rike landene skal bidra mest (UN, 2015).

Norske myndigheter har uttalt at næringslivet spiller en avgjørende rolle for at vi skal nå FNs bærekraftsmål. Som en del av dette forventer norske myndigheter at norske selskaper med internasjonal virksomhet etterlever og kjenner til OECD sine retningslinjer for ansvarlig næringsliv. Det forventes at selskaper gjør aktsomhetsvurderinger for å unngå skade på mennesker, samfunn og miljø (OECD, 2011). De er tydelige på at selskaper som ikke er bevisst på sitt ansvar her kan bidra til menneskerettighetsbrudd, miljøødeleggelser, korrupsjon eller andre negative påvirkninger på lokalsamfunnet. Aktsomhetsvurderingene skal hjelpe bedriftene til å kartlegge risiko for negativ effekt og skade forårsaket av egen virksomhet, eller i leverandørkjeden og hos forretningsforbindelser (OECD, 2011).

I forbindelse med mer bærekraftige finansmarkeder og finansiering av bærekraftig vekst ble det presentert flere nye lovforslag fra Europakommisjonen i mai 2018 (European Commission, 2019). Disse gikk i hovedsak ut på:

- Å etablere et felles språk for bærekraftig finans
- Etablere EU etiketter for grønne finansielle produkter
- Klargjøre forpliktelsene for kapitalforvaltere
- Implementere ESG ved investeringsråd
- Implementere bærekraft i kapitalkrav
- Økt transparens i selskapsrapportering

2.3 Utlån

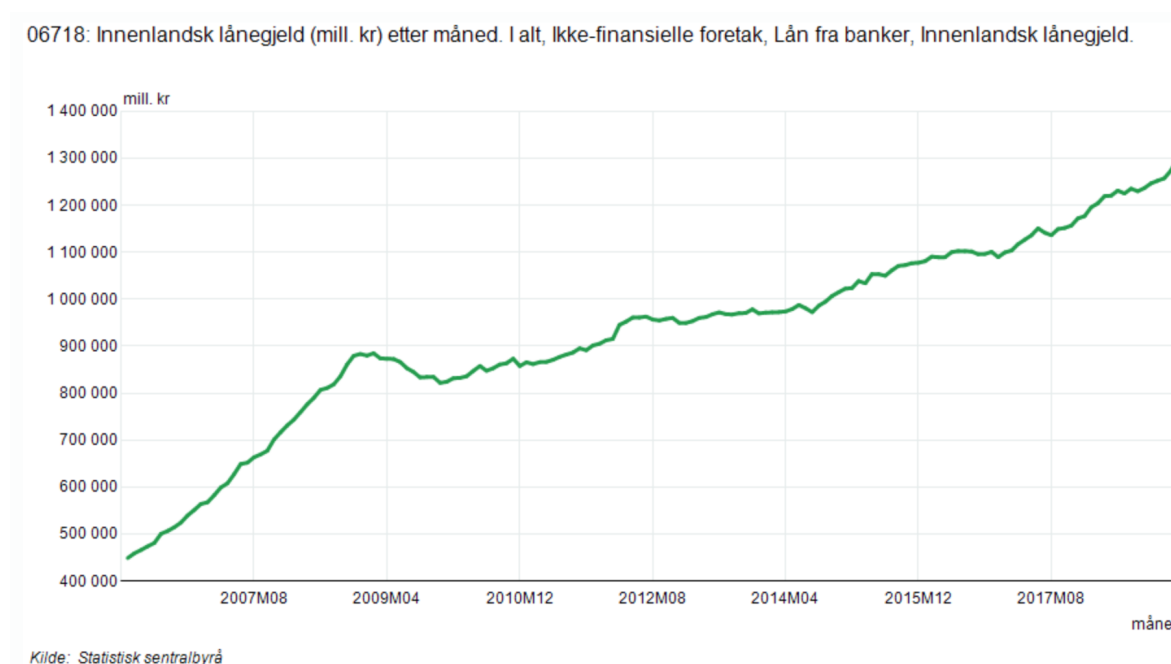
I vår oppgave ønsker vi å undersøke hvordan bankene kan påvirke bedriftene til å opptre mer samfunnsansvarlig gjennom å sette dette som krav for utlån. Vi ønsker også å se på om det praktiseres ulikt hos de forskjellige typene bankene. I den sammenheng er det aktuelt å se nærmere på de ulike banktypene vi har her i Norge. Dette for å se nærmere på hvilke faktorer som kan være avgjørende for eventuelle forskjeller. Vi vil også se nærmere på hvordan utlånspraksisen knyttet opp mot bedrifter er.

2.3.1 Utlånspraksis

Finanstilsynet har ikke utarbeidet forskrifter for utlån til bedrifter, i den grad de har til privatpersoner. Av den grunn er det ulik praksis hos bankene og forskjellige krav som stilles til sikkerhet bedriften kan stille med. Bankene vurderer bedriftene ut fra betalingsevne, sikkerhet, risiko, betalingserfaring og egenkapital. På den måten får bedriftene ulik rentesats og lånebeløp. Bankers adferd på utlån har flere faktorer som vurderes, også kjennskap til banken. Spesielt i nyetablerte bedrifter, hvor det ikke finnes historiske tall eller analyser, utgjør bankens kjennskap en stor del av vurderingsgrunnet for utlånsprosessen. Det kan ofte være starten på et langvarig kundeforhold. Slike relasjoner er verdiskapende og er en form for tillitserklæring for både banken og bedriften (Boot & Thakor, 2000). Det skaper også en innelåsing av kundeforholdet, da banken sitter på en slags informasjonsmonopol om akkurat denne bedriften (Sharpe, 1990). Dette betyr at bankene har stor påvirkningsgrad på

om bedriftene overlever, og kan også være en medvirkende aktør til å påvirke dem til å opptre samfunnsansvarlig.

For at en bedrift skal overleve og ekspandere trenger den likvider for å foreta investeringer. Figuren under viser økt opptak av kreditt for norske bedrifter, med positiv utvikling (SSB, 2019a). Dette er positivt, da økt låneopptak, betyr økte investeringer som igjen bunner ut i flere arbeidsplasser.

Figur 1: Innenlandsk lånegjeld for bedrifter (ikke-finansielle foretak) fra norske banker (SSB, 2019a).

Når bankene mottar en lånesøknad fra en bedrift er det lovpålagt at de gjennomgår en såkalt KYC (know your customer). Bankene skal kjenne identiteten til kundene og reelle rettighetshavere og kundeforholdets formål (Finans Norge, 2018c). Først da kan banken iverksette risikobaserte tiltak for å avdekke og hindre terrorfinansiering og hvitvasking. På samme linje som bankene kjører en KYC, er de også lovpålagt å gå gjennom en AML prosess. AML er forkortelse for anti-money-laundry. AML består av å avdekke hvitvasking av penger, terrorfinansiering og internasjonale sanksjoner (Hvitvaskingsloven, 2018, § 1-1). AML og KYC er innført av loven på grunnlag av å avdekke terrorhandlinger og

hvitvasking. Formålet er også å øke oppdagelsesrisikoen på disse områdene slik at det skal bli mindre attraktivt å begå økonomisk kriminalitet.

Etter bankene har gjennomgått en KYC og AML av kunden, er det ulik praksis hos bankene. ESG-kriteriene kommer inn som et vesentlig vurderingspunkt hos de fleste bankene, men dette er frivillig. På grunnlag av KYC og AML, og delvis ESG avgjør bankene som kunden tilfredsstillere deres krav om å få lån. Her er det ikke bare loven som påvirker, men også hva banken kan tjene på kunden. Bankens utfordring er å velge riktig kunder som tilfredsstillere AML, KYC og ESG slik at banken har alt på sitt rene. Derimot bør banken tjene på kunden, som kommer som et vesentlig vurderingspunkt om utlån. Bankens dilemma er å finne kunder som har riktig moral og etikk, samt holder seg innenfor lovens grenser og som gir banken avkastning.

2.3.2 Norske banker

Det norske bankvesenet består av sentralbanken i Norge (Norges Bank), statsbanker og private banker (Meinich & Munthe, 2018). Bankbransjen i Norge består av 134 aktører, som til sammen forvalter 6 200 milliarder kroner. Av disse er 4 700 milliarder knyttet til utlån, hvor 26% er utlån til næringslivet (Finans Norge, 2018b). Norsk finansnæring har stor påvirkning både gjennom kapitalforvaltning og långivning, og Norges banker og kredittforetak står for 74% av næringslivets gjeld (Finans Norge, 2018b). Dette tilsier at de har en sterk posisjon når det gjelder påvirkning og krav om samfunnsansvar i sine kredittprosesser.

I dag er det vanlig å dele inn i to forskjellige typer banker: sparebanker og forretningsbanker. Sparebankene startet opprinnelig i utkant Norge, for det lokale næringslivet, som ofte var landbruk. De ble opprettet som selveiende institusjoner, men ble i senere år omgjort til aksjeselskaper i de fleste land. Sparebankene ble opprettet som en institusjon der allmennheten kunne investere sparepenger, og få lån til anskaffelse av bolig og andre investeringer (Meinich & Munthe, 2018). Forretningsbankene ble startet i byene for næringslivet. De ble i utgangspunktet etablert for å gi private bedrifter tilgang til å oppta driftskreditt og plassere overskuddslikviditet. I utgangspunktet var kundene først og fremst

bedrifter i industri, varehandel, gruvedrift, oljevirksomhet og skipsfart (Meinich & Munthe, 2018).

Norske bedrifter henter i overkant av 75% av sin kapital fra norsklokaliserte kapitalkilder (NOU 2018:5, s. 21). Hovedkilden for finansiering for norske bedrifters utlån er fra norske banker (Hetland, Mjøs & Zhang, 2017). Alternative finansieringskilder er emisjon og andre typer fremmedkapital. Bedrifter som henter inn egenkapital, gir investorene en eierandel, som oftest i form av aksjer, i bedriften. Egenkapitalandeler er også normalt omsettelige, særlig etter børsnotering (NOU 2018:5, s. 22).

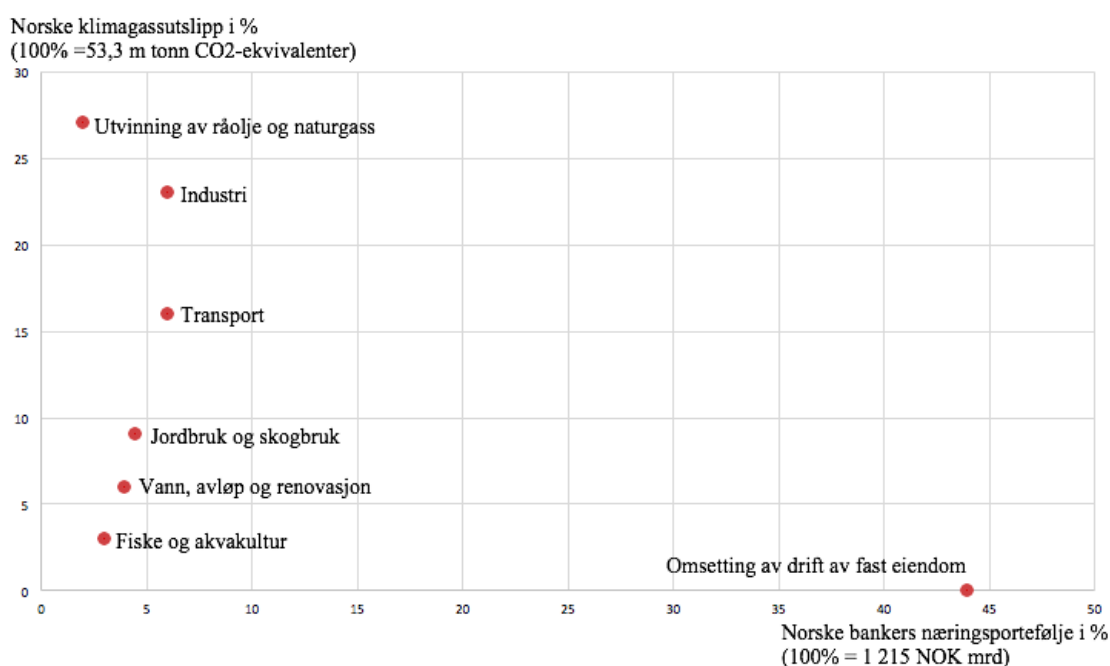
Fremmedkapital kan både være vanlige utlån fra banker og finansiering direkte fra markedet gjennom utstedelse av sertifikater og obligasjoner. Finansiering direkte fra markedet krever imidlertid relativt store beløp, og har gjerne lavere renter enn vanlig finansiering fra bank, men høyere faste kostnader. Av den grunn er dette derfor mest utbredt for større utlån til store virksomheter. Utfordringen i Norge er at mange av bedriftene er små kontra mange utenlandske bedrifter. Markedet i Norge er av den grunn som regel ikke stort nok til at utenlandske aktører ønsker å investere i norske bedrifter, da de har større alternativer med gjerne større avkastning. Det samme gjelder ved å utstede obligasjoner, det er kun lønnsomt for de største bedriftene. Dette kan imidlertid løses på sikt ved nye finansieringsformer som folkefinansiering og andre digitale plattformer (NOU 2018:5, s. 22).

2.4 Samfunnsansvarlige utlån

2.4.1. Dagens praksis

Inkludering av samfunnsansvarlige og bærekraftige kriterier i kredittvirksomheten er relativt nytt. De siste årene har det vært et stort fokus på å implementere dette på investeringssiden. Her har ESG-kriteriene vært sentrale verden over. Nå er det imidlertid blitt pekt på økt interesse for dette i kredittvirksomheten, og det er dette vi ønsker å undersøke i vår oppgave. Både i hvor stor grad dette er en del av vurderingsområde ved utlån den dag i dag, i hvor stor grad dette blir vektlagt og hvilke muligheter det er for økt fokus på dette. Det offisielle årstallet for grønne utlån er 2017, og det finnes derfor lite historisk forskning og data på området, og det som finnes er mer spekulasjoner på konsekvenser av økt fokus på bærekraftige samfunn på lang sikt (Héraud, 2019).

Figuren under viser at norske banker har størst utlån til sektorer med minst utslipp og lavest utlån til sektorer med høyeste utslipp. Store deler av bankenes utlånsportefølje er tilknyttet eiendom. Fast eiendom står for under 3% av norske klimagassutslipp, men står for 40% av norsk energibruk. Dette indikerer at det er betydelig potensiale for energieffektivisering på dette området (Regjeringen, 2019).

Figur 2: Prosent av norske klimagassutslipp og norske bankers næringsportefølje (SSB, 2019bc).

På bakgrunn av etterspørsel fra interessenter og økt kunnskap om bærekraft, har noen banker begynt å tilby grønne obligasjoner og grønne lån. Kun 17,5% av norske bygg har energimerke A-C. Bransjen har derfor stort forbedringspotensiale for energisparing, ettersom 80% av byggene har energimerking D eller lavere (Energimerking, 2018).

Grønne obligasjoner har som hensikt å finansiere klimariktige formål. Midlene som hentes gjennom et grønt obligasjonslån skal kun benyttes til å finansiere klimavennlige prosjekter. Grønne prosjekter kan innebære klimaendring, fornybar energi, bærekraftig avfallshåndtering, bærekraftig arealbruk, ren transport, bevaring av biologisk mangfold, klimatilpasning eller energieffektivisering (Oslo Børs, 2019). I utlandet har grønne obligasjoner fått stort fokus, og internasjonalt har FNs PRI (Principles for Responsible Investment) tatt initiativ for at banker skal inkludere ESG-kriterier som en del av analysen for kredittvurderinger (PRI, 2017).

Grønne utlån er mindre utbredt på bedriftssiden, men vil gir bedre vilkår til låntaker, innenfor visse rammevilkår som gjør at bygningen er bygget på en bærekraftig måte og energieffektivisert. Dette for å satse på grønne prosjekter. Typiske krav er at bygningen er bygget som energiklasse A eller B (DNB, 2019). Som figuren over viser er det få bygg som holder denne standarden per dags dato.

Ser vi på tidligere studier rundt grønn kreditt, er det begrenset med forskning på området. En studie blant 24 kinesiske banker finner at den kinesiske grønne kredittpolitikken brukte tvang og press til å øke det grønne låneforholdet. Denne økningen viser seg å ha en positiv effekt, ikke bare for miljøet, men også for kreditttrisikoen til kinesiske banker. Bakgrunnen for dette er at grønne låntakere har lavere risiko enn ikke-grønne låntakere. Som følge av at kinesiske myndigheter har økt fokus på å nedtrappe forurensende næringer, har også etterspørselen etter produkter fra disse næringene blitt redusert. Dette er med på å øke interessen for næringer som driver mer miljøvennlig, og disse blir av den grunn klassifisert som mindre risikofylte. Studien viser at siden kinesiske myndigheter øker presset til bankene ved grønne utlån, blir det lønnsomt både for miljøet og bankene. Studien viser også at banker som er statseid, er mer villig til å tilby grønne lån enn banker som er privateid. Det er fordi statseide banker fungerer som en forlengelse av Kinas politikk for å oppnå økonomiske mål (Cui, Geobey, Weber & Lin, 2018).

2.4.2 Hvem har ansvaret?

I vår oppgave ønsker vi å se på hvor stor påvirkningsgrad bankene har til bedriftene de låner ut penger til. Som redegjort ovenfor forventer myndighetene at alle bedrifter fokuserer på dette, men det er fremdeles ikke lovpålagt å gjøre dette. Hvorfor skal det isåfall være bankene sin oppgave å få bedriftene til å gjøre dette?

Etter gjennomgang av mange ulike rapporter på området ser man en tendens til en viss ansvarsforskyvning. I rapporter utarbeidet av myndighetene er de klare på at næringslivet må spille en avgjørende rolle og være bevisst på sitt ansvar (NOU 2018:17, s. 101; Regjeringen, 2017; Regjeringen, 2019). I finansnæringens egne rapporter er de tydelige på at de ønsker å være med, men at det i mye større grad må tilrettelegges fra myndighetene sin side (Finansforbundet, 2017; Finansforbundet, 2019; PwC, 2017). I tillegg viser OECD retningslinjene at man ikke kun kan være bevisst på dette i egen organisasjon, men at dette må settes som krav til alle andre næringer man samhandler med, eksempelvis leverandører eller andre forretningsforbindelser.

Bankene og finansnæringen er klare på at de må ta samfunnsansvar. De er også blitt mer bevisst på dette i forhold til hvor de investerer sin kapital. Men, de vil også ha en sentral rolle i virksomheter de låner ut penger til. Så lenge de er ansvarlige for kapitalen som allokeres inn i virksomhetene har de med en gang en forretningsforbindelse til låntaker. Det å allokere midler er kjernevirksomheten til bankene, og samfunnet er avhengige av at penger investeres og lånes ut for at det skal gå fremover. Dersom de også skal være bevisste på samfunnsansvar og bærekraft hos sine forretningsforbindelser, kreves det at dette også gjøres i kredittprosessene. Hvor strenge de skal være med dette, og hvor stor vektlegging disse kriteriene skal ilegges avhenger av at bankene føler det er lønnsomt for de å gjøre dette.

2.5 Finansielle verktøy

Det er foreløpig presentert lite konkrete finansielle verktøy banker og finansinstitusjoner kan bruke for å oppnå mer ansvarlige utlån. På den andre siden finnes det verktøy for ansvarlige investeringer. Disse verktøyene eller tilnæringsmåtene ser vi for oss at kan komme til å bli benyttet på kredittsiden også, og vi velger derfor å presentere de mest sentrale. Disse er forankret i erkjennelsen om at ansvarlig forretningsdrift skal være lønnsomt på lang sikt. De ulike tilnæringsmåtene blir ofte kombinert for å få best effekt (Finans Norge, 2013).

En mye brukt tilnærming er screening av virksomheter. Negativ screening går ut på at man velger vekk de verste selskapene. Vurderingskriteriene er ofte knyttet til produkter eller drift av virksomhet og er basert på internasjonale konvensjoner. Eksempler på dette er brudd på menneskerettigheter, korrupsjon eller ting som er gjenstand for alvorlige miljøskader (Finans Norge, 2013). Denne kan lett adapteres på kredittsiden, ved at de har næringer og virksomheter som ikke får lån på bakgrunn av dette. Positiv screening benyttes til å sammenligne virksomheter for å velge ut de selskapene som er mest bærekraftige. Virksomhetene blir rangert på forutsetning av virksomhetenes tiltak for å begrense korrupsjon, prinsipper for eierstyring og selskapsledelse og forhold til miljø, menneskerettigheter og arbeidstakere (Finans Norge, 2013).

Integrering av ESG-vurdering i den tradisjonelle finansielle analysen av selskaper er mye brukt for ansvarlige investeringer. De blir her analysert både fra et risiko- og et mulighetsperspektiv. Her blir kriterier innenfor miljø, sosiale forhold og eierstyring og selskapsledelse integrert inn i vurderingene (Finans Norge, 2013). Det er denne tilnærmingen vi ser har fått størst fokus i kredittprosessene foreløpig, og vil bli presentert videre i delkapittel 2.7.

Aktivt eierskap og stemmegivning benyttes ved ansvarlige investeringer ved at de finansielle institusjonene forsøker å påvirke virksomhetene de har eierandeler i til å bevege seg mot en mer bærekraftig retning. På investeringssiden tas kritikkverdige forhold opp i generalforsamlinger og i investormøter, hvor finansinstitusjonene også benytter stemmeretten sin aktivt (Finans Norge, 2013). Denne er ikke like lett å adaptere i kredittprosessene, da finansinstitusjonene mangler eierskap og stemmerett. Likevel er dialog

sentralt, og man kan benytte dialog i kredittprosessene og bruke en form for stemmerett ved at man velger å innvilge eller ikke innvilge kreditt til virksomhetene.

Tematiske investeringer er også en tilnærming som er mye benyttet. Her lages det spesifikke porteføljer som er knyttet direkte opp mot bærekraft og spesialiserte temaer innunder ESG. Her utarbeides det for eksempel porteføljer direkte knyttet opp mot klima (Finans Norge, 2013). Denne formen er heller ikke like enkel å adaptere til kredittprosesser. Likevel kan det være at man på sikt har tematiske utlånsporteføljer på samme basis.

2.6 ESG-kriteriene

Begrepsbruken om samfunnsansvar og bærekraft er mangfoldig, og det benyttes mye ulike ord og begreper til å beskrive det samme. Sammen med økt fokus på ansvarlige investeringer har ESG fått stor oppslutning. ESG står for environmental, social og governance, som på norsk kan oversettes til miljø, sosiale forhold og eierstyring og selskapsledelse. ESG er frivillige krav banken kan stille bedriften som ønsker lån hos dem. Formålet med opprettelsen av ESG-kriterier var å ekskludere visse selskaper som ikke holder en gitt standard innenfor disse områdene.

Miljøstandard handler om å være mest mulig effektiv med ressursene, slik at minst mulig går til spille, samt at produksjonen er så bærekraftig som mulig. De sosiale forholdene handler om hvordan bedriften bidrar til positive effekter i lokalmiljøet og til interessenter på en etisk måte. Eksempelvis blir bedrifter som investerer i våpenbransjen vurdert som uetiske og handler ikke i tråd med ESG-kriteriene. Selskapsstyring omhandler prinsipal-agent problemet og eierstruktur. Det er vanskelig å kartlegge forholdene innad i en bedrift for banker, så dette kriteriet er utfordrende (Furuseth, 2015). ESG kan være med på å gi en indikator om det er økt verdi eller økt risiko i et selskap. Antall aktører som jobber med ESG-krav har doblet seg siden tidlig 2000-tallet (Mooij, 2018).

Det har som nevnt innledningsvis allerede vært et stort fokus på dette på investeringssiden, når det gjelder forvaltning av fond og aksjer. I nyere tid har det i tillegg blitt rettet fokus på at dette også er mulig å integrere som en del av analysen ved kredittprosesser. Ved å

inkludere visse standarder innenfor E, S og G i finansieringsanalyse kan banker og investeringsselskaper også ekskludere og/eller kreve gitte standarder innenfor disse områdene når de velger hvilke bedrifter de gir finansiering til.

Hvorvidt ESG-kriteriene hindrer eller øker avkastning til bedriftene er mye omdiskutert. Forskningen peker i forskjellige retninger. En amerikansk markedsbasert komparativ studie viser at de firmaene som har svak økonomi lider av lavere egenkapitalavkastning enn selskapene som har god eierstyring og selskapsledelse (Gompers, Ishii & Metrick, 2003). Tilsvarende ble det funnet positiv sammenheng mellom verdien av bedrifter og selskapsledelse i Russland (Black, 2001), Tyskland (Drobetz, Schillhofer & Zimmermann, 2004) og Nederland (De Jong, DeJong, Mertens & Wasley, 2005). Derimot ble det funnet en negativ sammenheng mellom bedrifters prestasjoner og standarden for selskapsledelse i det europeiske markedet (Bauer, Guenster & Otten, 2004).

En studie fra 2018 forsker på hvorfor banker i Bangladesh bør ta med ESG-kriteriene i deres vurdering av kreditt til bedrifter. Det er totalt 30 private banker med i undersøkelsen. Resultatet viser at banker som implementerer ESG-kriterier i sin totalvurdering av kredittvirksomhet øker finansielle ytelser med 5,8% i total avkastning. Resultatene indikerer at bankene i all hovedsak tilrettelegger for ESG-krav da det er et indirekte krav av myndighetene. Studien er ikke generaliserbar, men en indikasjon til utviklingsland at det kan være lønnsomt å inkludere ESG-krav i utlånsprosessene (Ahmed, Ahmed & Hasan, 2018).

I Norge har man på investeringssiden i stor grad vært tilsluttet Sustainalytics sine valgte faktorer innenfor ESG, da det er disse Morningstar har valgt å benytte. I nyere tid har det også blitt opprettet et samarbeid mellom flere norske banker etter initiativ fra Finans Norge. Bakgrunnen er at det skal være enklere for både næringslivet og forbrukerne å se hvordan bankene jobber med bærekraft i kredittprosessene. Samt gjøre det enklere å utgi informasjon til interessenter og kunder om bærekraftanalyser bankene foretar seg ved kredittvurderinger. Samarbeidet innebærer at alle bankene må utforme og vurdere sitt bærekraftarbeid, fokusområder banken har for utlån til bedrifter, internasjonale initiativer og kredittvirksomhet for vurdering av bærekraft (Finans Norge, 2018a).

2.6.1 Kritikk av ESG

ESG-kriterienes hensikt skal være å skape en sammenligningsmotor, samt gjøre det enklere for interessenter å se hvordan bankene opererer med bærekraft. ESG er omdiskutert og Mooij (2017) konkluderer med at selve ESG-industrien, aktører som driver med ESG-kriterier gjennom vurdering av bedrifter, skaper mer ulemper enn fordeler. Det skyldes blant annet mangel på standardiserte metoder. Det finnes i dag ingen standard for hva som ligger i E, S og G. De ulike aktørene har ulike krav for hva de ulike bokstavene inneholder, og det er derfor ikke blitt en generaliserende standard slik formålet var. Videre finnes det fravær av transparens med kombinasjon av dårlig informasjonskvalitet, som har ført til at kostnadene er høyere enn inntektene og fordelene.

Artikkelen til Mooij (2017) fremhever også at ESG-aktører kan stå ved et veiskille. Det finnes så mange forskjellige indekser og rangeringer som kan virke mer forvirrende enn hjelpende. I artikkelen kommer det tydelig frem at antall ESG-aktører må ned, slik at man kan luke ut utfordringer som er et hinder for bærekraftig virksomheter. Slik det er nå kan det i verste fall føre til at ved de store manglene som finnes i dag fører til feilallokering av kapital. Forvirringen kan gjøre at det blir investert i mindre bærekraftige selskaper enn hva man egentlig ønsket. ESG-industrien må gjennom en modningsfase. ESG-systemet må ha et ønske om å virkelig fremme sannheten mot en bedre og mer bærekraftig verden (Mooij, 2017).

ESG-vurderinger har fått kritikk for å være dokumenter uten verdi. Det er stor forvirring hvilke ESG-vurderinger som er mest riktige og hva de egentlig innebærer. Chatterji, Durand, Levine og Touboul (2016) finner at ledere, investorer og akademikere må vurdere nøye hvordan disse vurderingene analyseres og brukes. Dersom vurderingene er dokumenter uten verdi er det vanskelig for investorer å vite hvilke bedrifter som er bærekraftige, og det kan føre til at det blir tatt feil avgjørelser.

2.7 Lovgivning og retningslinjer

I Norge er det ikke lovpålagt å utføre samfunnsansvar, men det er i stor grad forventet. Dette gjelder også for bankene. Det er lovpålagt at store norske foretak må redegjøre for om de bedriver samfunnsansvar eller ikke i henhold til Regnskapslovens §3-3 c: Redegjørelse om samfunnsansvar. Mens det for små foretak ikke er noen lov, men sterk oppfordring om at dette skal gjøres. Det finnes flere typer sertifiseringer og standarder bankene kan velge å være medlem av, og under vil vi presentere noen av de mest relevante for vår oppgave.

Sustainability Accounting Standards Board (SASB) er et amerikansk system som har utviklet et sett med 77 bransjespesifikke standarder. Dette er ment for å få på plass mer standardiserte standarder som kan følges verden over (SASB, 2019). Den har fått stor tilslutning, slik at flere og flere benytter seg av samme krav. Hensikten er å gi investorer større informasjon om deres investeringer og å tillate investorer og finansanalytikere å sammenligne resultatene med kritiske sosiale og miljømessige problemer i en bransje. SASB identifiserer økonomisk-materielle problemer, som er de problemene som er rimelig sannsynlig å påvirke selskapets finansielle tilstand eller driftsresultat og er derfor viktigst for investorer. SASB har utviklet fem bærekraftsdimensjoner:

- Miljøet: GHG utslipp, luftkvalitet, energiledelse, vann og vannavfallshåndtering, sløst med farlig materialhåndtering og økologisk innvirkning.
- Ledelse og styring: forretningsetikk, konkurransedyktig oppførsel, ledelse av det juridiske og lovgivende miljø, kritisk hendelsesrisikostyring og systematisk risikostyring.
- Sosial kapital: Menneskerettigheter og fellesskapsrelasjoner, kundens personvern, datasikkerhet, tilgang og overkommelighet, produktkvalitet og sikkerhet, kundevelferd og salgspraksis og produktmerking.
- Menneskelig kapital: Arbeidsspraksis, ansattes helse og sikkerhet og ansattes engasjement, mangfold og inkludering.
- Forretningsmodell og innovasjon: Produktdesign og livssyklusstyring, robuste forretningsmodeller, logistikkledelse, material kilder og materialeffektivitet og fysiske virkninger av klimaendringer.

Alle disse fem dimensjonene brukes til å vurdere om selskapene holder SASB sine standarder (SASB, 2019).

The Global Alliance for Banking on Values (GABV) ble grunnlagt i 2009 og er et nettverk av banktjenester fra hele verden som har forpliktet seg til å fremme positive endringer i banksektoren. Det kollektive målet til GABV er å forandre banksystemet slik at det er mer gjennomslutlig og støtter økonomisk, sosial og miljømessig bærekraft. GABV består av et variert utvalg av bankinstitusjoner som betjener realøkonomien, og består per juli 2018 av 54 finansinstitusjoner, fra hele verden.

GABV har utarbeidet fem prinsipper som viser hvordan GABV banker arbeider for å fremme en etisk kultur i banksektoren. Det første prinsippet omhandler den triple bunnlinjen. Verdibaserte banker integrerer denne tilnærmingen ved å fokusere på mennesker, planeten og velstanden samtidig. Produktene og tjeneste bankene utvikler er for å møte menneskers behov, samt sikre miljøet. Generering av rimelig fortjeneste innregnes som et vesentlig krav til en verdibasert bank, men er ikke et frittstående mål. Det andre prinsippet betjener realøkonomien og gjør det mulig for nye forretningsmodeller å møte behovene til begge. Bankene skal møte de økonomiske behovene samfunnet har ved å bidra til positive prosjekter, både til bedrifter og privatpersoner.

Det tredje prinsippet er å opparbeide seg et langsiktig forhold til kunder og en forståelse av deres økonomiske aktiviteter, samt de involverte risikoene dette innebærer. Det handler om å skape sterke relasjoner med sine kunder og bistå dem. Det fjerde prinsippet går ut på at bankene skal ha et langsiktig perspektiv for å sikre at de kan opprettholde sin virksomhet og være motstandsdyktige i forhold til eksterne forstyrrelser. Samtidig erkjenner de at ingen bank eller kunder er helt immun mot slike forstyrrelser. Det femte prinsippet omhandler gjennomslutlighet og inkluderende styring hos bankene. Det vil si høy grad av åpenhet, samt inkludering av et aktivt forhold til et banks utvidede interessenter, og ikke bare dets aksjonærer eller ledelse. Til sist har vi kultur, hvor alle disse andre prinsippene skal være innebygd i bankens kultur (GABV, 2019).

En av de mer sentrale internasjonale koalisjonene knyttet til temaet samfunnsansvar og finans er FSBs arbeidsgruppe Climate-related Financial Disclosures (TCFD). De ønsker å utvikle frivillige retningslinjer som er konsistente knyttet opp mot klimarelaterte risikoer i finanssektoren. TCFD bruker klimarapportering som et verktøy for finansiell bærekraft. Deres arbeid og anbefalinger er ment til bedrifter som trenger hjelp til å forstå hva

finansielle markeder ønsker fra formidling for å kunne måle og reagere på klimaendringer, og oppfordre bedrifter til å tilpasse sine opplysninger til investorenes behov (TCFD, 2019).

2.8 Våre antagelser om temaet

Etter gjennomgang av det teoretiske grunnlaget har vi utarbeidet antakelser på hvordan vi tror resultatene på våre tre forskningsspørsmål vil bli. Vi velger å presentere de på nytt nedenfor. Vi presenterer videre våre antakelser her, som vil være grunnlag for gjennomgang av våre funn i kapittel 4, samt inkluderes i analysen i kapittel 5.

Forskningsspørsmål 1: Hvordan er samfunnsansvar integrert som en del av bankenes kredittvirksomhet?

Forskningsspørsmål 2: Er det forskjell på de forskjellige typene banker når det gjelder vektlegging av samfunnsansvar i kredittvirksomhet?

Forskningsspørsmål 3: Hva er fremtidens planer?

Vår hypotese til forskningsspørsmål 1 er at det er en viss forskjell på de forskjellige typene bankene når det gjelder integrering av samfunnsansvar knyttet opp mot kredittprosesser. Vår antakelse er at de største bankene, altså forretningsbankene, er de som har mest retningslinjer og publisitet på området. Derav kanskje sliter med å få integrert dette som en naturlig del ned til alle ledd, frem til utlånsavdelingene.

På den annen side tror vi at de mindre bankene har fått mer fokus på det nylig, og at så fort fokuset er der, går integreringen raskere enn hos forretningsbankene. Vi ser også for oss at sparebankene er mer lokale når det gjelder utlån, og at lokalisering på disse bankene kan ha stor betydning for hvilke bransjer de for eksempel gir utlån til. Til sist antar vi at Cultura, som er en etisk sparebank, ligger langt foran både forretningsbankene og sparebankene på området, siden de har dette som kjerneverdi og hatt dette integrert siden de startet opp.

Vår hypotese til forskningsspørsmål 2 er at bankene til en viss grad har ulik utlånsvirksomhet. En av de fremste årsakene til dette er at utlån til bedrifter ikke er like regulert som utlån til privatpersoner. Det er heller ikke offentliggjort priser og rammebetingelser på utlån til bedrifter. Vi ser av den grunn for oss at det er mer rom for skjønn på hver enkelt søknad, og at vilkår ikke er like standardiserte her.

Vi ser for oss at de lokale bankene er strengere rettet mot ulike bransjer, men at dette også har flere naturlige årsaker som lokasjon. Vi tror også at forretningsbankene har mer standardiserte retningslinjer på dette enn sparebankene. Vi ser også for oss at forretningsbankene kan ha kommet lenger med bevissthet på samfunnsansvar og bærekraft generelt, også i kredittprosessene.

Ved tredje og siste forskningsspørsmål antar vi at bankenes fremtid er noe uforutsigbar. Med tanke på at området er relativt nytt, finnes det trolig lite konkrete planer hva som skal skje videre på området. Vi ser likevel for oss at bankene er blitt mer bevisste på området rundt bærekraft og samfunnsansvar, og at de har planer for hvordan dette i større grad kan inkluderes i sine kredittprosesser.

3.0 Forskningsdesign og metode

I dette kapitlet vil vi presentere oppgavens metodiske grunnlag. Vi vil redegjør for våre valg av forskningstilnærming, forskningsdesign, datainnsamling og analyse. Avslutningsvis evaluerer vi kvaliteten av det metodiske grunnlaget ved å evaluere oppgavens reliabilitet, validitet og etiske aspekter.

3.1 Forskningstilnærming

I en oppgave som denne er det vanlig å skille mellom en induktiv og deduktiv tilnærming. I en induktiv tilnærming «observerer man et antall tilfeller for å si noe generelt om den gitte gruppen med tilfeller» (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 224). I en deduktiv tilnærming «utleder man testbare hypoteser fra generelle teorier og forsøker deretter å motbevise dem» (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 224). Vi anser at en induktiv tilnærming er mest hensiktsmessig for vår oppgave, siden det finnes begrenset med forskning på området. Med denne tilnærmingen kan man bidra til ny forståelse og teoriutvikling, gjennom å samle inn data og kunnskap om området.

3.2 Forskningsdesign og forskningsstrategi

I vår oppgave har vi et eksplorerende forskningsdesign. Når det er en kompleks problemstilling og begrenset kunnskap på området som skal studeres er et eksplorerende design mest hensiktsmessig (Saunders, Lewis og Thornhill, 2016). Det er begrenset med informasjon og kunnskap om bankenes integrasjon av samfunnsansvar og bærekraft i sin kredittvirksomhet fra før, noe som fordrer at vi må skaffe oss dybdeinformasjon på området.

Saunders et al. (2016) definerer forskningsstrategi som forskerens detaljerte plan for å besvare studiens problemstilling. Det finnes flere forskjellige strategier, hvor vi har valgt casestudie som mest hensiktsmessig for vår oppgave. En casestudie er en empirisk undersøkelse som studerer et aktuelt fenomen i dets virkelige kontekst fordi grensene mellom fenomenet og konteksten er uklare (Yin, 2007, s. 31). Casestudier blir ofte brukt i eksplorerende studier, og dette samsvarer med øvrige metodiske valg. Oppgaven kan karakteriseres som en flercasestudie, da hver og en av bankene i utvalget fungerer som en

case. Dette fordi vi skal sammenligne fem norske banker opp mot vår problemstilling (Johannessen, Christoffersen & Tuft, 2011). Analysenivået i oppgaven er en virksomhet, og tidshorisonten er en tverrsnittstudie. Intervjuene ble gjennomført fra 13. mars til 28. mars 2019, hvor vi hentet ut mye detaljert informasjon over en relativ kort periode fra fem norske banker.

3.3 Datainnsamling

I en casestudie er det en fordel med data fra flere forskjellige kilder for å oppnå dybdeforståelse (Saunders et al., 2016). På bakgrunn av dette har vi valgt å kombinere en dokumentanalyse med semistrukturerte dybdeintervjuer. Vi tar først for oss dokumentanalysen, før vi videre presenterer intervju som metode for vår videre datainnsamling. Til slutt presenterer vi utvalget og fremgangsmåten for datainnsamlingen.

3.3.1 Dokumentanalyse

En dokumentanalyse er en form for kvalitativ forskning hvor eksisterende informasjon tolkes for å gi ny innsikt om et tema (Bowen, 2009). Vi har benyttet denne metoden til å opparbeide oss bakgrunnskunnskap om bærekraft i finansbransjen. Det er også denne metoden som har ligget til grunn for å utforme vår problemstilling og våre forskningsspørsmål.

Vi har gått igjennom alle bankenes rapporter de har tilgjengelige på nett, deres generelle informasjon om samfunnsansvar og bærekraft på nettsiden deres, samt rapporter og stoff vi har fått tildelt av de ulike bankene under selve intervjuet. Det har vært helt frivillig og uoppfordret fra oss at noen av bankene gav oss rapporter og dokumenter i tillegg til selve intervjuet.

I tillegg har vi gått gjennom mange norske og utenlandske bærekrafts-, samfunnsansvars- og ESG-rapporter. Vi har analysert informasjon fra bærekraftsrapporter fra EU, FN, Finans Norge, Etisk bankguide, SASB og GABV for å nevne de mest sentrale. Dette for å opparbeide oss nok informasjon om bransjen og spesifikt om hver enkelt bank for å kunne trekke sammenligninger og ulikheter. Informasjonen vi har innhentet fra dokumentanalysen regnes som sekundærdata, da den ikke er samlet inn spesifikt for denne studien (Saunders et al., 2016).

3.3.2 Intervju

Innenfor kvalitativ metode kan innsamling av egne data foregå på to forskjellige måter. Disse er observasjon eller intervjuer (Johannessen et al., 2011). Vi har i vår oppgave valgt å gjennomføre kvalitative forskningsintervjuer. Formålet med kvalitative forskningsintervjuer er i følge Kvale og Brinkmann (2015, s. 42): «å forstå sider ved intervjupersonens dagligliv, fra hans eller hennes eget perspektiv». Da vi har til formål å undersøke hvordan bankene integrerer bærekraft i deres kredittvirksomhet, ser vi for oss at et standardisert spørreskjema ikke vil gi oss tilstrekkelig med informasjon fra respondentene. Vi mener derfor at kvalitative intervjuer vil være mer passende for vårt formål, da vi her vil ha mulighet til å knytte mer personlig kontakt, observere kroppsspråk, og ha mulighet til å stille oppfølgingsspørsmål til informantene.

Intervjuene har en semistrukturert form, som er en blanding av strukturert og ustrukturert intervju (Saunders et al., 2016). Dette er en fordel for å oppnå tilstrekkelig åpenhet til at informantene kan belyse de sentrale aspektene som de mener er sentrale innenfor de overordnede temaene (Johannessen, et al., 2011).

I forkant av datainnsamlingen utarbeidet vi en overordnet intervjuguide (Se vedlegg 4), som har fungert som et utgangspunkt for intervjuene. Intervjuguiden ble utarbeidet med utgangspunkt i de tre forskningsspørsmålene våre. En overordnet intervjuguide er viktig for at svarene på spørsmålene blir sammenlignbare mellom de ulike bankene. Intervjuene er likevel fleksible, med rom for bytte av rekkefølge på spørsmålene og at temaer kan forflyttes slik det passer i samtalen. I forkant av intervjuene sendte vi også ut et informasjonsskriv, slik at informantene kan forberede seg på de sentrale temaene (se vedlegg 2). Under intervjuet stilles oppfølgingsspørsmål som de ikke har forberedt seg på, dette for å få informanten til å fortelle og beskrive ut fra erfaring, tanker, eksempler og ikke et forberedt manus (Johannessen et al., 2011). Vi ønsker å ta intervjuene på opptak, men dersom informantene ikke ønsker dette, vil vi kun notere underveis i intervjuet. Det vil bli sendt korrektur for godkjennelse av sitat og referering fra intervjuet som ønskes brukt i oppgaven. Intervjuopptaket vil bli slettet etter sensur av masteroppgaven.

Som intervjuere er vi klar over at det er viktig å ha i betraktning intervju-informantrelasjonen (Johannessen et al., 2011). Vi foretar intervjuene i bankenes kontorer, da det kan

virke mer avslappende for informantene. Ulempen ved å utføre intervjuene i bankenes lokaler kan være at informantene i større grad føler at de ikke kan snakke fritt, samt at de kan bli forstyrret av kollegaer eller arbeid som må gjøres. Dette tas til betraktning, men informantene i bankene er travle og vi har vurdert det til at å ta intervju utenfor deres lokaler vil kunne føre til at flere svarer nei til intervju.

Egenskaper som alder kan være en faktor som vil påvirke intervjuet. I vårt tilfelle kan dette ha innvirkning da vi er studenter, mens informantene har arbeidserfaring og er eldre enn oss. Det er også viktig at vi som intervjuere er interessert i hva informanten har å si, slik at informantene ikke holder tilbake informasjon fordi han ikke tror vi er opptatt av informasjonen hans (Johannessen et al., 2011). Siden vi gjennomfører et semistrukturert intervju er det viktig å forberede hvordan vi vil formulere oss under intervjuet. Vi vil ha i tankene å gi tilbakemelding til informanten, slik at vi viser interesse og forståelse, og dersom vi ønsker å få utdypet svar komme med oppfølgingsspørsmål. En annen faktor vi vil være observante på er kroppsspråk og vi vil også være forsiktige med å avbryte informanten.

3.3.3 Utvalg

I forkant av datainnsamlingen definerte vi et utvalg vi ønsket å intervju for kunne besvare den overordnede problemstillingen. Med utvalg menes en del av populasjonen, som representerer hele populasjonen. I dette tilfellet er populasjonen norske banker (Saunders et al., 2016). Vi har valgt å intervju fem forskjellige banker. Bankene er delt inn i sparebanker og forretningsbanker. I følge Kvale og Brinkmann (2015) kan et for høyt antall respondenter svekke kvaliteten på forskningen. Vi forsøkte derfor å fremskaffe en størrelse på utvalget som var håndterbart med tanke på datamaterialet, mangfold og tidsbegrensninger. Målet er å oppnå hvilken praksis bankene har ved utlån til bedrifter.

Det vil være vanskelig å avgjøre hva som er nok intervjuer på forhånd. Vi har vurdert at fem intervjuer vil være nok for å kartlegge bankenes praksis ved samfunnsansvar i kredittvirksomhet. Antallet støttes av Saunders et al. (2016), som mener at dette antallet respondenter er passende ved semistrukturerte dybdeintervjuer. Det optimale vil være å intervju nok banker til at vi ikke fikk innhentet ny informasjon, da ville vi nådd

metningspunktet vårt. På grunn av tidsbegrensning vil ikke denne oppgaven nå et metningspunkt. Vi ønsker også at informantene er tilgjengelig på e-post i etterkant av intervjuene, dersom noe er uklart eller vi har flere spørsmål. Dersom vi underveis oppdager at vi ikke får tilstrekkelig informasjon fra de utvalgte bankene vi har som informanter, må vi vurdere å kompensere med andre informanter fra flere banker. Dette er uvisst, men dersom det skulle være tilfelle, må vi ta det til vurdering når intervjuene nærmer seg avslutning.

Første steg ved intervjuene var utvelgelse av banker, deretter fant vi bærekraftansvarlige og kontaktet dem direkte på e-post eller telefon. Alle fem bankene var positive til intervjuene og vi opplevde derfor ingen avslag i forespørsel om intervju. Vi valgte en bevisst strategi for utvelgelse av informanter, hvor vi intervjuer hovedsakelig bærekraftansvarlig i bankene. Sparebanken Sør og Nordea valgte å stille opp med to informanter, mens Cultura, DNB og Sparebank 1 Østlandet stilte med en informant hver. Totalt har vi 7 informanter. Vårt utvalg er basert på fem ulike banker og utfallet av temaet kan derfor sies å være ikke-generaliserbart, da vi kun har valgt ut fem konkurrerende banker.

Forretningsbanker	Sparebanker
DNB	Sparebanken Sør
Nordea	Sparebank 1 Østlandet
	Cultura Sparebank

Figur 3: Oversikt over bankene

3.4 Dataanalyse

Vi har benyttet oss av en tematisk analyse, som er en strukturert og fleksibel måte å analysere kvalitative data (King & Horrocks, 2010). Vi har valgt å kode og kategorisere de transkriberte intervjuene for å få intervjuene mest mulig strukturerte i resultat- og analysedelen. Dette gjøres i forkant av resultatdelen, for å gjøre den delen oversiktlig. Kodingsprosessen kan enten være begrepsstyrt eller datastyrt. Begrepsstyrt koding bruker koder som er utviklet på forhånd av forskeren. Dette kan skje ved å benytte allerede innsamlet data eller eksisterende litteratur på området. Datastyrt koding innebærer at forskeren begynner uten koder og utvikler dem gjennom avlesninger av materialet (Saunders et al, 2016). I vår oppgave bruker vi en kombinasjon av disse tilnærmingene til koding, da vi har kategorisert underveis i samtaler og dokumentanalyse.

3.5 Vurdering

Vi vil her evaluere oppgavens kvalitet med tanke på validitet og reliabilitet. Til slutt presenterer vi etiske aspekter ved oppgaven.

3.5.1 Reliabilitet og Validitet

Et viktig moment når man skal gjøre en undersøkelse er om resultatene er valide og reliable. Reliabilitet har med forskningsresultatens konsistens og troverdighet å gjøre. Reliabilitet behandles ofte i sammenheng med spørsmålet om hvorvidt et resultat kan reproduseres på andre tidspunkter av andre forskere. Validitet i samfunnsvitenskapene dreier seg om hvorvidt en metode er egnet til å undersøke det den skal undersøke (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 276).

Hvorvidt våre resultater vil komme til å inneha høy reliabilitet er høyst usikkert, da informasjonen vi får fra intervjuene i høy grad vil være subjektive. For å sikre validitet i svarene vi får planlegger vi å gjenta de sentrale spørsmålene. Resultatene av intervjuundersøkelsen vil i liten grad kunne generaliseres til andre situasjoner eller kontekster på grunn av subjektivitet og et lavt antall informanter. Det er tenkelig at flere banker har samme tankegang innenfor vårt tema, men intervjuene blir i stor grad subjektive da det er en eller to personer fra hver bank vi intervjuer.

Vi planlegger å gjennomgå alle fem intervjuene hver for oss, før vi samler informasjon fra intervjuene, for å diskutere det sammen. Dette for å se om vi har oppfattet ting forskjellig, og i så tilfelle undersøke nærmere hva som kan være årsaken til dette. Til slutt planlegger vi også å transkribere alle intervjuene fra muntlig til skriftlig form, slik at man ikke mister verdifull informasjon i analysen av de kvalitative dataene.

3.5.2 Ethiske aspekter

Det er flere etiske problemstillinger tilknyttet en intervjuundersøkelse. På den ene siden ønsker man som forsker at intervjuet skal være så inntrengende og dyptgående som mulig, men dette er noe som kan innebære at intervjuobjektet blir krenket. På den andre siden ønsker vi som forsker å fremstå som respektfull overfor den som blir intervjuet, men dersom man opptrer for respektfull kan man komme i skade for å kun innhente overfladiske opplysninger (Kvale & Brinkmann, 2015). Da vi har valgt å undersøke samfunnsansvar på utlånstiden hos norske banker, anses dette ikke som særlig sensitivt tema, da mye av informasjonen skal være offentlig kjent og/eller tåle offentlighetens lys. I tillegg blir ikke informantens navn nevnt i oppgaven, kun bankenes navn. Vi innhenter ikke konfidensiell informasjon, men vi har likevel valgt å melde inn prosjektet til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD) i forkant av intervjuene. Det er videre særlig fire områder som diskuteres i etiske retningslinjer for forskere: informert samtykke, fortrolighet, konsekvenser og forskerens rolle (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 102).

Informert samtykke betyr at «forskningsdeltakerne informeres om undersøkelsens overordnede formål og om hovedtrekkene i designen, så vel som om mulige risikoer og fordeler ved å delta i forskningsprosjektet» (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 104-105). Vi planlegger å gjennomføre briefing og debriefing til deltakerne for å informere om prosjektets formål og prosedyrer. Det informeres på forhånd om fortrolighet, hvem som vil få høre intervjuet, analyse og publisering av oppgaven. Det informerte samtykket inkluderer også at informanten står fritt til å trekke seg fra studiet når som helst. Deltakerne får på forhånd en informasjonsmail, som inneholder overordnet tema for selve intervjuet. Dette for å unngå å lede dem mot et standardisert svar. En ulempe kan være at deltakerne kan villedes, hvor de snakker utenfor temaet og ikke besvarer spørsmålene våre direkte. Dette har vi tatt til betraktning og har oppfølgingsspørsmål under hvert hovedtema for å deltagerne til å svare på spørsmålene våre.

Konfidensialitet er relatert til det problemet at «anonymitet på den ene siden kan beskytte deltakerne og dermed være et etisk krav, men på den andre siden kan det tjene som alibi for forskerne ved å gi dem mulighet til å tolke deltakernes utsagn uten å bli motsagt» (Kvale & Brinkmann, 2015, s.106). Informantene våre vil bli anonymisert, men banken de arbeider for vil bli navngitt. Dette for å sammenligne og vise forskjeller mellom bankene. Vi behandler ikke konfidensiell informasjon fra bankene, og har samtykke fra alle informantene at bankens navn blir navngitt. Informantene får tilsendt intervjuet transkribert, slik at de har mulighet til å endre, korrigere eller fjerne utsagn de har sagt, slik at de kan være trygge på at de ikke lider noen ulemper som følge av uklarheter gjennom intervjuet.

Med konsekvenser menes det hvilke fordeler og ulemper informantene kan oppleve ved å delta i undersøkelsen. I følge Guidelines (1992) bør risikoen for å skade en deltaker være lavest mulig. Fra et nytteperspektiv bør «summen av potensielle fordeler for deltakeren og betydningen av den oppnådde kunnskap veie tyngre enn risikoen for å skade deltakeren, og dermed gjøre det berettiget å gjennomføre undersøkelsen» (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 107). Vi håper at våre undersøkelser vil komme frem med informasjon som er interessant og til nytte for både bankene og samfunnet forøvrig.

Forskerens rolle går i hovedsak ut på forskerens rolle som person, forskerens integritet og forskerens uavhengighet. Forskerens integritet er ennå mer aktuelt når det er snakk om intervju, fordi man som intervjuperson er den som henter inn dataene. Desto viktigere er det at en eventuell offentliggjøring av funnene våre er så nøyaktige og representative for forskningsområdet som mulig. Forskerens uavhengighet går ut på at det alltid vil være mulighet for å bli påvirket av både deltakerne i undersøkelsen og andre interessenter (Kvale & Brinkmann, 2015, s.108). Dette er noe vi vil være oppmerksomme på.

4.0 Resultater av intervjurunden

Her vil vi presentere resultater fra våre undersøkelser hos de fem bankene. Funnene våre er basert på koding av transkriberte intervjuer som beskrevet i metodekapittelet. Analysen av kodingen har hjulpet oss å komme frem til fem underliggende temaer som svarer på de tre forskningsspørsmålene våre. De fem underliggende temaene er krav, implementering, konkurranse, verdiskapning og veien videre. Videre vil resultatdelen bli strukturert under de tre forskningsspørsmålene:

- 1: Hvordan er samfunnsansvar integrert som en del av bankenes kredittvirksomhet?
- 2: Er det forskjell på de forskjellige typene banker når det gjelder vektlegging av samfunnsansvar i kredittvirksomhet?
3. Hva er fremtidens planer?

Under forskningsspørsmål 1 finner vi to underliggende temaer: krav og implementering. Disse er innsiktsfulle da det er både ulik praksis på hvilke krav som stilles og på hvordan bærekraftige tiltak implementeres. Her vil vi se at ESG-kravene har stort fokus hos flere av bankene. Under forskningsspørsmål 2 finner vi underliggende temaer: konkurranse og verdiskapning. Disse to temaene viser den konkurransen bankene opererer i, samt hvor viktig det er å skape verdi for banken selv og kundene. Under siste forskningsspørsmål har vi funnet temaet veien videre mot en bærekraftig fremtid. Dette er særdeles viktig, da det fremdeles gjenstår mye modning på området, og det som skal skje fremover er vel så viktig som det som har blitt gjort hittil.

4.1 Samfunnsansvarlige kriterier for bankers kredittvirksomhet

Her kommer resultatene for forskningsspørsmål 1. Vi har studert hvilke samfunnsansvarlige krav bankene stiller til sine bedriftskunder og hvordan disse kravene blir implementert. Våre informanter har belyst forskjellige sider og ulike prioriteringer. Gjennom datakodingen, dokumentanalyse og intervjuene har vi kommet frem til to underpunkter: krav og implementering. Disse to punktene ble tydeliggjort under intervjuene med alle fem bankene. Alle bankene ga uttrykk for utrykk for at det er utfordrende å implementere samfunnsansvar i kredittvurdering og uvisst hvilke samfunnsansvarlige krav de skal bruke.

4.1.1 Krav

Det fremkom tydelig at alle bankene har samfunnsansvarlige krav ved utlån til bedrifter. ESG-kriteriene fremkommer som et krav hos flere banker de siste årene. Dette på grunnlag av trender, press fra kunder og ønsket om å bidra positivt til samfunnet. ESG-kriteriene har ingen fast standard over hva de forskjellige bokstavene inneholder, men forretningsbankene har offentlige lister over hva E, S og G spesifikt inneholder.

Krav fra bankene omhandler en risikoanalyse, hvor ESG-kriteriene inngår som et av flere vurderingskriterier. Totalt sett kommer analysen frem til om virksomheten vil utgjøre en høy eller lav risiko for banken ved utlån. I tillegg er bankene opptatt av hva bedriften gjør med risikoen de er utsatt for. Eksempelvis hva gjør de for å redusere den? Hvordan håndterer de situasjonen, hvilke tiltak gjør de? Hvilken risiko er det i bransjen de opererer i? Dersom en bedrift blir vurdert til høy risiko betyr det ikke automatisk at bedriften får avslag. Dette er en totalvurdering hvor bankene vurderer flere faktorer, ikke bare samfunnsansvar. Den største forskjellen på dette området er at Cultura, som eneste bank, har samfunnsansvarkriterier som kriterie nummer en. Dersom bedriften ikke klarer å tilfredsstille deres krav til samfunnsansvar, vil den få avslag uavhengig av økonomisk tilstand på bedriften.

«Det er integrert i hele forretningsmodellen vår, det er ikke noe som vi henger på i tillegg. Det er dette vi gjør i utgangspunktet.» (Cultura sparebank)

Selv om ESG-kriteriene er blitt utbredt, er bankene fremdeles inne i en tidlig fase med å inkludere dette i kredittvirksomheten. Det er foreløpig ingen direkte kobling mellom prising av ESG-kriteriene knyttet opp mot prising av utlånene. Det finnes ulike årsaker til dette. Det er både vanskelig å prise denne type risiko, da det er mer kvalitative vurderingsvariabler som klima, sosiale forhold og miljø. I tillegg trengs det historiske data for å kunne utarbeide en modell for å korrelere samvariasjon mellom denne type risiko og avkastning eller tap. Dette har de ikke nok av foreløpig, og følgelig er ikke bankene i mål på dette området. Det er imidlertid flere av informantene som påpeker at de tror dette vil komme i større grad i fremtiden.

Flere av våre informanter supplerer med at de ikke har kommet så langt med ESG-kriteriene som de gjerne skulle ønske. Eksempelvis har de større bankene størst fokus på store bedrifter, selv om de gjerne skulle sett at alle bedrifter ble vurdert på en mer lik linje. DNB har foreløpig en grense på 8 millioner i omsetning for at det skal bli tatt en ESG-analyse og selv om risikoen er lav, så må rådgiverne skrive et notat om at de scorer lavt på ESG relatert risiko. Dersom kunden omsetter for under 8 millioner vil det ikke bli gjort en analyse, men rådgiverne skal ha temaet med i vurderingen.

De eksisterende kundene hos bankene har vært gjennom en risikovurdering da de ble kunder og fikk innvilget finansiering. Hvorvidt det utføres nye vurderinger basert på ESG-kriteriene på disse eksisterende kundene er noe vagt hos de fleste bankene. Alle informantene er enige om at ESG-kriterier bør inkluderes i større grad ved gjennomgang av eksisterende kundeforhold. Dette er noe de alle ønsker å fokusere sterkt på fremover. Flere av bankene informerer at de ser for seg at dette kommer til å bli implementert i den årlige gjennomgangen av utlån, hvor bankene ser på regnskap, porteføljerisiko og foretar en ny kredittvurdering. I noen tilfeller er også ESG-vurdering med på disse nye gjennomgangene, men dette er foreløpig ikke blitt helt standardisert. De mindre bankene har en litt annerledes tilnærming til ESG-kriteriene til eksisterende kunder, da de i mye større grad har et kjennskap til bedriften. Her oppdages brudd på ESG-kriteriene ettersom de har stor kjennskap til bedriftene personlig og færre bedriftskunder enn forretningsbankene.

*«Men vi er en såpass liten bank at vi som jobber med kundene, kjenner dem godt.»
(Cultura sparebank)*

Bevissthet og krav henger tett sammen. Omverdenen endres og det kreves at bankene følger med på omstillingene som skjer. I forretningsbankene fremkommer det tydelig at bevisstheten rundt samfunnsansvar har gjort at kravene til bankene har økt. Man ser betydelig forskjell i deres krav og portefølje nå og for ti år siden. Spesielt Sparebanken Sør og Cultura har andre funn rundt dette. Informanten i Sparebanken Sør informerer om at kundeporteføljen deres nå og for 10 år siden ikke har store endringer. Det skyldes at de er en lokal sparebank, med lokal tilhørighet og de kjenner deres kunder. Kravene stilles av omverden og som lokalbank er de svært opptatt av lokalmiljøet. Derfor er de ekstra opplyst på hva som skjer og hvilke bedrifter som driver positivt. Det er også via denne metodikken flere av deres samfunnsansvarlige krav blir brukt i praksis. Cultura har alltid hatt stort fokus

på bevissthet og krav. De har alltid praktisert sin kredittvirksomhet slik. Derav har ikke deres praksis endret seg etter krav og bevissthet fra omverden, det ligger i deres forretningsmodell helt fra starten av.

«Vi er ikke opptatt av å tjene mest mulig penger, vi vil ha bærekraftige prosjekter.»
(Cultura sparebank)

«Penger skal være et verktøy til å gjøre noe fornuftig, ikke være et mål i seg selv.»
(Cultura sparebank)

4.1.2 Implementering

Implementeringen av samfunnsansvarlige og bærekraftige kriterier er ulik hos de forskjellige bankene. Særlig hos forretningsbankene er det stort fokus på å implementere ESG-kriteriene som et eget kriterium for å få lån hos dem. Mange av informantene informerer om at de store utfordringene rundt dette er at det er ulik praksis hos de forskjellige bankene. De sier videre at det har eksistert kriterier på området i lang tid, men det har vært flere utgaver med enkle og diffuse retningslinjer. Et av fokusområdene deres er å utbedre spesifikke ESG-retningslinjer tilpasset de ulike bransjene.

Det er også ulik praksis på hvordan bankene implementerer dette fra strategi til kunderådgiveren. Hos DNB startet de i 2014 med implementering til hele konsernet med blant annet workshops i regi av kredittsjefer og ambassadører, opplæringstiltak hvor de har invitert kunder og hatt bransjespesifikke opplegg for bedriftsmarkedet. Et resultat av dette er at de må identifisere og mobilisere en ny vei, eksempelvis med felles strukturer og metodikk på tvers av kredittvirksomheten.

«Hadde du spurt noen i heisen for 10 år siden visste de nok ikke at det eksisterte en gang.»
(DNB)

En stor forskjell en av våre informanter nevner ved ESG-kriterier er at de defineres under begrepet bærekraft og at det fokuseres mer på klimarisiko. De påpeker videre at for å få temaet «under huden» på konsernet og bedriftsrådgiverne, kreves det også en bevissthet

hvordan man skal snakke med kundene om dette. For at kundene skal forstå hvorfor disse kriteriene er viktige for banken, dem selv og samfunnet forøvrig, må bedriftsrådgiveren forstå dette grundig. Dette har alle bankene stort fokus på, særlig forretningsbankene. Kunden må forstå viktigheten av dette for at dette skal bli et positivt møte for banken og kunden. Vår informant i Nordea påpeker her at ESG-analytikerne også fungerer som sparringspartnere til rådgiverne. De sitter på ennå mer spesifikk kunnskap om de ulike kriteriene som blir vurdert og kan hjelpe i situasjoner der rådgiverne er usikre.

4.2 Ulik vektlegging av samfunnsansvar i kredittvurdering

Her vil vi presentere våre funn knyttet til forskningsspørsmål 2. Resultatene fra datakodningen, dokumentanalysen og intervjuene viser at det er temaene konkurranse og verdiskapning som er mest fremtredende her. Grunnlaget for å trekke frem disse to temaene er at vi finner ulikheter i både prioritering og håndtering av disse. Bankene opplever at konkurransen tilspisser seg sakte i markedet på dette området da både kunder og andre interessenter er blitt mer bevisste. Samtidig bruker bankene ulike krav til samfunnsansvar i kredittvurderingen, som gjør det krevende å sammenligne konkurransefordeler på området. I tillegg viser funnene våre at bankene er bevisste på at det å inkludere samfunnsansvar og bærekraft i kredittvurdering kan være verdiskapende for bankene på lang sikt.

4.2.1 Konkurransen

I takt med at omverden tilpasser seg bærekraftige tiltak i større grad, endres også kunders holdninger og bevissthet til bærekraft og samfunnsansvar. Dette gjør at bankene må tilpasse seg etterspørsel fra kunder og samfunnet.

Etisk bankguide

Et nyttig verktøy for å se på vektlegging av samfunnsansvar hos bankene i Norge er Etisk bankguide. Her er flere norske banker med og blir rangert på bakgrunn av etikk og bærekraft som kan øke bevisstheten blant kundene (Etisk bankguide, 2019). Cultura bank topper listen med 98% score. De har fått god drahjelp av Etisk bankguide i de siste årene med å øke kundemassen både på privat- og bedriftsside. Dette kan vise at kunder er mer opptatt av etikk og bærekraft nå enn før. Flere av både de større og mindre bankene bruker Cultura

som inspirasjon når de skal implementere bærekraft og etikk i deres strategi og forretningsplaner. Derimot er det ikke alle bankene som har offentliggjort deres prinsipper om hvordan de arbeider med bærekraft og etikk. Da vil de få lavere score hos Etisk bankguide på bakgrunn av at informasjonen ikke er offentlig.

Å være nummer en på Etisk bankguide har en pris. Vår informant i Cultura forklarer at mange som ønsker å være kunder der ikke alltid er klar over at de må betale gebyrer som du slipper hos mange andre banker. Grunnen er at det er en del produkter Cultura ikke tilbyr, eksempelvis kredittkort og forbrukslån. Dette fordi det er lån de ikke ønsker å støtte, og slike lån tjener andre banker gode penger på. Derfor er det en balanse mellom det å drive en etisk bank og å tilby konkurransedyktige priser. Banker offentliggjør ikke prislistene på bedriftssiden og det er derfor vanskelig å sammenligne priser på lån.

«Så er det noe med om folk ønsker å være med å betale for det det koster å ha en etisk bank.» (Cultura sparebank)

Konkurransedyktige priser

Å være konkurransedyktig samt tilby etiske og bærekraftige produkter er en balanse som ikke per dags dato er definert i Norge. Skal man drive bærekraftig, trenger bankene drahjelp av kundene. Vår informant i Cultura forklarer at det er få kunder som har tenkt over at deres innskudd blir utlånt videre av banken. For Cultura er det viktig at disse pengene blir lånt bort til positive prosjekter. Dette handler igjen om bevissthet fra både bankene og kundene. Det er utfordrende å tilby konkurransedyktige priser, samtidig som man skal drive bærekraftig og etisk. Av den grunn er det viktig at kundene har en forståelse hvorfor noen tjenester koster mer i en etisk bank enn forretningsbank.

Bedriftene som ikke klarer å henge med på utviklingen av bærekraft, svekker sin konkurranseposisjon. Det medfører større risiko for bankene. En av våre informanter er opptatt av at dersom de øker kravene om bærekraft, presses bedriftskunder til å gjøre forretningsvirksomheten mer bærekraftig. Det fører igjen til at risikoen for banken blir mindre. Det å sette disse kravene handler ikke om å utelukke flest mulig, men å være med på å bidra til en nødvendig omstilling.

Felles samarbeid

En faktor som utgjør konkurranse blant bankene er at det finnes svært mange ulike samarbeid rundt samfunnsansvar. Det gjør at bankene kan velge hvilke typer organisasjoner, prosjekter eller initiativer de ønsker å være medlem av. Alle våre informanter sier de savner et felles samarbeid for bankene, for å sette en slags standard for bærekraftige krav til utlån. Ved så mange ulike samarbeid, forteller flere av våre informanter at det kan skape en konkurranse hvor de er redd for å sette for strenge krav og derfor kan kunden gå til en annen bank som setter lavere krav.

«Men det som kanskje er et poeng der er at vi har nok ikke kommet dit enda at vi med utgangspunkt i bærekraftige betingelser sier til kunden at de må endre bedriften sin, ellers får du ikke lov å være kunde her.» (Sparebanken Sør)

Ved å påføre krav til bedriftskundene sikrer bankene seg «riktige» kunder. I tillegg er det større sammenheng mellom bedriftens bærekraft og lønnsomhet nå enn før. De som presterer svakest på lønnsomhet og bærekraft er de det er mest utfordrende å skulle gi finansiering til. Dessuten opplever våre informanter at samarbeidspartnere også utfordrer bankene. De stiller krav til bankene på samme måte som bankene stiller krav til kundene. Dette oppleves i mye større grad nå enn for 10 år siden.

Relasjon

Videre nevnes en spesiell vurderingsvariabel av vår informant i Sparebanken Sør, nemlig relasjonsvariabelen. Denne variabelen går mye på omdømme, både til banken og bedriftene som kunder. Det er en myk variabel som man aldri klarer å få inn i en kredittscore på samme måte. En relasjonsbank har fordelen med å ha kjennskap til kundene og lokalmarkedet. Denne beror seg også i stor grad på tillit. Informanten i Sparebanken Sør forklarer derfor at de ikke har noe vesentlig mindre bærekraftig portefølje nå enn for 10 år siden, på grunnlag av denne relasjonsvariabelen. De kjenner kunden i mye større grad enn store banker, som gir konkurransefortrinn for både kunder og banken.

Omdømme

Omdømme er svært viktig for bankene og kundene deres. I første omgang har bankene fokus på bedrifter som operer uetisk. Flere av våre informanter nevner Hells Angels. Det er en typisk organisasjon som man ikke vet med sikkerhet driver ulovlig, men som samfunnet antar ikke har helt rent mel i posen. Bankene ønsker derfor ikke å låne ut penger til de, da dette omdømmemessig ikke ser bra ut for bankene. De får derfor ikke kreditt blant annet på grunnlag av omdømme. Videre har bevisstheten økt rundt bærekraft og samfunnsansvar. Flere av våre informanter forteller at omdømme ikke bare går på hvem de gir kreditt, men også et ønske å være en etisk arbeidsplass. Det igjen går på å konkurrere om flinke og bevisste arbeidstakere, samt beholde flinke medarbeidere.

Utfordringer

Konkurransen og utfordringer for bankene henger tett sammen. For å kunne regulere konkurransen savner flere som nevnt en felles standard. En av de større utfordringene ved dette er at det er umodenhet i bransjen. Noen velger å holde kortene tett til brystet, mens andre har kommet lengre med åpenhet. Det er for lite samarbeid på tvers av bransjen som fører til konkurranse og umodenhet med tanke på deling av informasjon og kunnskap.

Kundesamtalen rundt temaet betegnes som utfordrende. Dette skyldes at det fremdeles er umodenhet i bransjen hos kundene, temaet er relativt nytt for mange bedrifter og det at kunderådgiver ikke har temaet «under huden» enda. Mange kunder er ikke vant til å bli stilt disse spørsmålene, spesielt de som ikke har vært i offentlig søkelys. Derfor kan det være ekstra utfordrende for en kunderådgiver å ha en god dialog med kunden. Det kan være vanskelig å få kunden til å forstå hvilken informasjon man er ute etter og hvorfor det stilles slike spørsmål. Igjen kommer modenheten i bransjen inn, dette går gradvis enklere da temaet stadig blir mer belyst. Videre trengs det mer forståelse fra både kunderådgiver og kunden rundt forståelse av klimarisiko og tid.

Ved sponing og oppfordring til støtte til bistandsprosjekter medfører også utfordringer i forflytning av penger til risikoområder. Bankene er pålagt å vite hvor pengene blir overført til. Det er en krevende prosess ved bistandsprosjekter som flere av informantene meddeler. Likevel meddeler informantene at det har gått bra, da de har seriøse samarbeidspartnere som de jobber tett med.

En utfordring vår informant fra Sparebanken Sør meddeler er regionale fordommer. Det gjelder spesielt for deres landsdel. De har derfor som første bank i Norge blitt sertifisert for likestilling og mangfold i 2017. De har et ønske om å få bedret dette, og går foran som et lokalt forbilde i jobben mot å redusere kjønnsforskjeller.

«Heldigvis kommer det en ny generasjon nå, med nye holdninger.» (Sparebanken Sør)

4.2.2 Verdiskapning

Utfordringene verden står overfor i dag, gjør at bedriftene som klarer å skape verdi rundt samfunnsansvar og bærekraft kan være fremtidige vinnere. Bankene er klare på at det å være pådriver innebærer også å stille noen ubehagelige spørsmål noen ganger, men er klare på at det er til det beste for både kunden og banken.

«Å være pådriver er ikke alltid hyggelig, litt som tran, vondt å ta, men bra for deg.» (DNB)

Å drive en etisk bank avhenger av at kunder vil støtte denne type bank og at de ønsker at deres penger skal gå til positive prosjekter. Etske banker konkurrerer i stor grad på verdier. Flere av våre informanter forteller at dersom det kommer en regulering av myndighetene som stiller strengere miljøkrav, vil omstillingene gå raskere. Men igjen meddeler informantene at dette må jobbes med fra begge ender. Kundene og bankene må gjøre sitt for hjelpe til.

Vår informant i Cultura bank forteller at deres bank konkurrerer i stor grad på verdier og holdninger hos kunder. Det er slik de overlever kampen med de større bankene. De har blant annet etablert en nettside hvor folk kan gi gaver til prosjekter, ikke investeringer. Det er pengegaver som ikke banken tjener noe på, men en side hvor deres kunde kan oppnå positive prosjekter uten at alt trenger å lånefinansieres. Deres verdier går mye på at alle kan få litt, men det skal være nok ressurser til alle. Flere av våre informanter i de andre bankene sier de henter mye inspirasjon fra Cultura: selv om de er en relativ liten bank, har de mange gode verdier som er spesielt inspirerende i denne bransjen.

Risiko og lønnsomhet

Det skal bli mer lønnsomt å drive en samfunnsansvarlig bedrift. Likevel innebærer dette også en del risiko. Risikoen for å stille strengere krav enn konkurrentene er en gjenganger hos alle våre informanter. Men de forteller også at det er større risiko ved å ikke stille disse kravene. Dersom de ikke gjør det kan de ende opp med å ha bransjer og kunder de ikke ønsker i deres portefølje.

Lønnsomhet handler også om å forutse risiko. Har du et helhetlig syn kan du kartlegge risikoen også på aggregert nivå, noe som vil innebære en klar fordel. ESG-kriteriene kan være en av indikatorene som forteller noe om risikoen på den aggregerte porteføljen. Det er viktig å forutse risikoer og handlinger, slik at det ikke dukker opp uforutsette risikoer tilknyttet bærekraft for bankene. Klarer man ikke henge med i ESG-kriteriene og forstår lønnsomheten, risikoen og verdien rundt disse kravene vil man trolig ikke klare seg på lang sikt.

4.3 Veien videre

Her vil vi presentere resultatene fra forskningsspørsmål 3: Hva er fremtidens planer? Det er store endringer i bankbransjen og ingen vet helt hva som vil skje. Det vil sannsynligvis være lønnsomt å tilpasse seg endringene. Normer og modeller må endres for at det skal være tilpasset bransjen og deres holdninger. Bankene må være med på å skape en bærekraftig fremtid og endringene må skje fortløpende.

Fremtidens standarder er ikke fastsatt enda, men et system som står sentralt og er utpekt blant noen av våre informanter er SASB. Det er et amerikansk system som har utviklet et sett med 77 bransjespesifikke standarder. Dette er ment for å få på plass mer standardiserte krav som kan følges verden over (SASB, 2019). Den har fått stor tilslutning, som betyr at flere benytter seg av samme krav. Bransjen utvikler seg sakte i riktig retning, men utfordringen er tiden. Implementering av standarder i bransjen må skje raskere, for foreløpig er det meste frivillig. EU kommer med tax ergonomien i 2020, som er en kategorisering av hva som anses som bærekraftig atferd. Den blir særlig viktig for denne bransjen. Dog er dette et år til, som betyr at bransjene vil måtte samarbeide på området frem til den tid. Derfor må bransjen bli flinkere på samarbeid. Hele bransjen må jobbe med å få disse

kravene og tiltakene implementert i hele verdikjeden også hos mindre aktører. Bankene må være flinkere til å know your customer (KYC) i alle segmenter og hele verdikjeden til bedriftene.

Fremtidens kunderådgivere må være interessert i å skape en etisk og bærekraftig kundeportefølje, ved å stille spørsmålene til kundene med mening. Det nytter ikke kun å lese opp spørsmål fra et ark, de må ha en forståelse rundt hvorfor disse spørsmålene blir stilt. For at dialogen med kunden skal være god, må kunderådgiveren ha rikelig med forståelse og kunnskap om temaet. Alle våre informanter sier de vil ha mye fokus på implementering av bærekraft til deres kunderådgivere. Det er de som har dialogen med kunden, og følgelig her det er mest sentralt at alt er på plass. Dette skjer gradvis hos alle bankene, men det tar tid.

Forretningsbankene er veldig opptatt av å møte fremtiden robuste og voksende. Mens Cultura ønsker en organisk vekst og ha samme oppsett som de har nå. Det er viktig for dem å hjelpe til å finansiere de gode prosjektene, det er prosjektfinansiering som ligger i bunn og er viktig, også for fremtiden. Motsatt av forretningsbankene, ønsker Cultura ikke å endre på noe stort, men heller fokusere på deres drift som den er i dag og ikke la seg friste til å tilby for eksempel forbrukslån. Det er viktigst for dem å være en inspirator, ikke å bli størst.

«Det som er viktig for oss er at vi kan hjelpe til å få finansiert de gode prosjektene.»
(Cultura sparebank)

Våre informanter er opptatt av at det blir viktig for fremtiden å få implementert bærekraft i strategien og tilby grønne produkter. Her har DNB, Nordea og Sparebank 1 Østlandet begynt å tilby grønne obligasjoner. Dette vil Sparebanken Sør også tilby snart. Strategien kan bli mer grønn og det finnes mange bærekraftige prosjekter som det blir skrevet om, men det må skje raskere, tiden er en av de største utfordringene for fremtiden.

4.4 Oppsummering

Her gis en oppsummering av resultater av intervjuene. Vi vil presentere bank for bank, for å gi en status hvor bankene ligger i omstillingen. For å få nok kunnskap på området kreves omfattende implementeringsfaser.

Nordea trekker frem at de har hatt 1000 omorganiseringer i selskapet bare i fjor, og at dette i stor grad beror seg på at de må ha nok folk med rett kompetanse ut til de riktige stedene. Det sier seg selv at det tar tid før dette blir innarbeidet i alle deler av organisasjonen hvor dette er nødvendig. De har ansatt egne ESG-analytikere og har for alvor fokus på å implementere dette godt inn i kredittprosessene sine.

DNB poengterer at dette for alvor har blitt tatt tak i innad i organisasjonen etter at samfunnsansvar ble inkludert i den nye strategien deres i 2017. Her er det også mye omorganiseringer, og det jobbes fremdeles med hvordan dette på best vis skal bli organisert på en ryddig måte. De har vært i bresjen for samarbeid med Finans Norge om felles bærekraftskriterier i kredittprosessene.

Cultura står ikke overfor de store endringene når det gjelder implementering av disse kriteriene. Det må likevel påpekes at de er en svært liten aktør sammenlignet med de store bankene, og påvirkningsgraden deres ut mot bedriftene er derfor heller ikke den største. De fungerer mer som en foregangsbank på området, som kan være til inspirasjon for de større bankene.

Sparebanken 1 Østlandet har også for alvor begynt implementeringer. Deres største utfordring er å få gode nok verktøy og retningslinjer som passer til bransjene de har i sin portefølje. De har en stor andel landbrukskunder, og må her opparbeide seg kunnskap sammen med kundene for å finne mer bærekraftige løsninger å drive med landbruk på. Det fremstår som at de tar medansvarsrollen alvorlig, men savner mer samarbeid på området som følge av at de fremstår som en liten aktør sammenlignet med de store forretningsbankene.

Sparebanken Sør har fremdeles så god kjennskap til sine kunder at de mener at de ikke trenger å gjøre de største endringene. Deres hovedfokus har vært på å bedre likestilling og

mangfold, som de mener de henger litt bakpå med grunnet regionale forskjeller. De er også opptatt av at de ikke skal måtte lide «tap» som følge av at de skal gå foran i den grønne omstillingen. Så lenge det er frivillig, og det fremdeles finner tilbydere som ikke stiller disse kravene, vil de kunne lide økonomisk tap på å miste kunder på grunn av for strenge krav.

5.0 Analyse

Vi vil her foreta en drøftelse av våre resultater fra kapittel 4, med utgangspunkt i forskningsspørsmålene våre. Analysen blir foretatt med bakgrunn i teori og våre teoretiske antakelser.

5.1 Samfunnsansvarlige kriterier for bankers kredittvirksomhet

5.1.1 Ulike tilslutninger

Både DNB, Nordea og Sparebanken 1 Østlandet har i sammenheng med etablering av samfunnsansvarlige kriterier i kredittprosessene sine tatt i bruk ESG til å analysere selskapene. Til tross for at det er nedfelt i retningslinjer at dette skal gjelde alle kunder og kredittprosesser, fremkommer det at det i stor grad foreløpig kun gjelder for de største kundene. For de mindre bedriftene opplyses det at det er lagt inn ESG-analyse som en del av kundens due diligence-prosesser.

ESG ble i utgangspunktet etablert som et felles begrep knyttet til ansvarlige investeringer i bank og finansbransjen. Nå ser vi at mange velger å bruke de samme kriteriene på kredittsiden. Alle disse tre bankene er allerede godt kjent med disse kriteriene på investeringssiden. Det kan derfor synes lurt å benytte de samme på kredittsiden, med tanke på at det her allerede er godt innarbeidede standarder og retningslinjer knyttet til både miljø, sosiale forhold og eierstyring og selskapsledelse. De tar i stor grad for seg alle vesentlige punkter knyttet til samfunnsansvar og bærekraft. Det har vist seg at ESG-analyser også kan være med på å redusere risiko i selskaper. En bruk av dette indikerer en vinn-vinn situasjon for bankene i form av at de både får mer oversikt over risikoen i selskapene de velger å gi utlån til, samtidig som det kan være med på å sikre at bedriftene også klarer seg bedre og på denne måten er ennå sikrere tilbakebetalere av lånene.

Cultura bruker ikke ESG-begrepet, men deres fokusområder dreier seg i stor grad om de samme overordnede temaene som ESG gjenspeiler. De er tilsluttet Global Value of Banking (GABV), som er et nettverk av verdibaserte banker som arbeider for å finne bærekraftige løsninger på globale problemer. Cultura, som alle andre medlemmer i GABV, er derfor en sentral aktør som investerer i samfunn som verdsetter menneskelig utvikling, sosial

utjevning og ansvar for vårt naturlige miljø. I Cultura sine etiske retningslinjer tilknyttet kredittvurderinger fremkommer det at det blir foretatt en vurdering av prosjektets sosiale og/eller miljømessige samfunnsnytte i tillegg til den tradisjonelle vurderingen av sikkerhet og betalingsevne. De ser også på interne forhold i bedriften, og alle bedriftene får konkrete spørsmål knyttet opp mot bærekraft, miljø og likestilling. Dette indikerer at Cultura både kjenner bedriftene de gir finansiering til godt og krever informasjon knyttet til alle de etiske og samfunnsansvarlige aspektene hos bedriften. Informasjonen fra intervjuene og dokumentanalysen indikerer at Cultura skiller seg sterkest ut på området, og er den av bankene som er desidert strengest med kundene i forhold til temaet. Dette sikrer at Cultura ikke går mot sine egne verdier når de velger hvem de gir utlån til og samtidig har god kjennskap til selskapenes muligheter for tilbakebetaling av lånene.

Sparebanken Sør benytter noe lignende tilnærming som Cultura, ved at det i stor grad fokuserer på å kjenne kunden. De har, som lokalbank, en verdifull vurderingsvariabel i form av lokal kjennskap og kjenner kundene og deres prosesser godt. Dette er en variabel som er vanskelig å måle, og de har ikke denne nedfelt i noen retningslinjer. Sparebanken Sør har i etterkant av bransjeinitiativet til Finans Norge også utarbeidet retningslinjer for bærekraftige kredittprosesser slik de andre bankene også har gjort. Den lokale kjennskapen til bedriftene kan med fordel indikere at de kjenner alle sine kunder godt, og på denne måten kjenner til alle aspekter hos bedriftene de gir utlån til. Dette indikerer at vurderingen av finansiering i stor grad avhenger av de ulike rådgiverne som bevilger kreditt til bedriftene. Dette kan til en viss grad synes sårbart og risikabelt, og de er mer enn noen andre avhengige av at rådgiverne er kompetente og godt oppdaterte på temaene knyttet til dette.

Samlet sett indikerer dette at alle bankene har fokus på samfunnsansvar i kredittprosessene, og at de til en viss grad fokuserer på forholdsvis like kriterier. Men det er store forskjeller i hvordan det praktiseres ut mot kundene, som i stor grad skyldes at de har fokusert på ulike måter å implementere dette i sine kredittprosesser. Dette vil vi gå nærmere inn på i neste delkapittel.

5.1.2 Bransjer

De ulike bankene er veldig opptatt av å få laget bransjespesifikke retningslinjer, og det varierer i stor grad hvor konkrete og strenge disse er. Noen av bankene ønsker å være mer bevisst på noen bransjer, og noen velger å utelukke kunder fra noen bransjer. Det er stor variasjon i offentlig tilgjengelige bransjespesifikke retningslinjer hos bankene. Noen av bankene har retningslinjer som punktvis under de ulike bransjene har områder som krever ekstra bevissthet og årvåkenhet. Vi ser ut fra både intervjuene våre og dokumentanalysen at samfunnsansvar og bærekraft knyttet til kredittsektoren i større grad er knyttet til tiltak opp mot de ulike bransjene kundesegmentene deres er i.

Ikke overraskende har alle høyt miljøfokus når det gjelder bærekraft, men man ser at for eksempel DNB trekker frem klima og miljøtiltak i shippingbransjen, mens Sparebank 1 Østlandet i stor grad har dette fokuset rettet mot eiendom og landbruk. Noen vil hevde at shipping-næringen og bærekraftig utvikling er vanskelig å kombinere. Gjennom sin tilslutning til «The responsible Ship Recycling Standard», som flere store nederlandske storbanker har tatt initiativ til, har DNB og samarbeidspartnerne klart å til dels snu utfordringene knyttet til verden rundt vraking av skip. Siden de tilsluttede medlemmene står for over 50% av markedsandelene, er det nå vanskelig for shipping-bransjen å finne andre finansieringskilder dersom de ikke forbedrer sine prosesser her. Dette indikerer at DNB, gjennom sine syndikater har stor påvirkning på denne bransjen. Det er også med på å forsterke vårt inntrykk av at bankene er avhengig av å samarbeide for å kunne påvirke bedriftene i stor grad.

5.1.3 Implementering

Det er stor forskjell på å lage et sett med nye retningslinjer og det å faktisk sørge for at hele organisasjonen får disse endringene implementert. Dette vil nok også kunne være en mer krevende prosess desto større organisasjonen det skal gjøres i er. I følge Fullan (2007) består endringsprosesser av tre faser; initiering, implementering og institusjonalisering.

Initieringsfasen blir ofte kalt planleggingsfasen, og her er klargjøring svært sentralt. Her planlegges det hvordan endringen skal finne sted, hvem som skal ha ansvar for ulike områder og også hva som kan gjøres av organisasjonen selv, og om det eventuelt er behov

for å hente inn ekstern støtte til deler av prosessen (Fullan, 2007). Det kan diskuteres hvorvidt det er innføring av samfunnsansvar som en integrert del av bankenes kjernevirksomhet som er endringsprosessen, eller om man kan se på innføring av samfunnsansvarlige og bærekraftige kriterier i kredittprosessene som en egen endringsprosess. Kanskje vil det også kunne sies at dette varierer fra bank til bank.

Alle bankene har vært gjennom denne fasen, og det er her de har utarbeidet planer og retningslinjer, og også planlagt hvem som skal ha beslutningsansvar på de ulike områdene. På generell basis har nok bankene, sammen med resten av bransjen, gått fra en mer filantropisk tilnærming til samfunnsansvar, til å se nytten av å integrere dette i kjerneprosessene. Dette har nok over lengre tid blitt fokusert opp mot investeringssiden, hvor de har sett mer på hvilke selskap de ønsker å knytte seg opp mot på en eierside. Nå ønsker de å inkludere samfunnsansvar i ennå flere prosesser, herunder kredittvirksomheten. Denne fasen kan dog tenkes at det har gått for raskt, i form av at det er et «uferdig» produkt som har blitt lempet over til de som skal utføre endringene. Det kan tenkes at avdelingene som har ansvar for å utarbeide disse retningslinjene er bedre kjent med disse enn de som skal praktisere de, og det er her implementeringsfasen kommer inn.

Implementeringsfasen blir ofte sett på som den mest kritiske fasen, og forskning har vist at hvordan denne fasen gjøres er av avgjørende betydning for hvor vellykket endringen blir (Durlak & DuPre, 2008). Dette er selve gjennomføringen av endringen, og det er her planer, ideer og visjonen settes ut i praksis (Fullan, 2007).

Det er en blanding av implementeringsfasen og initieringsfasen alle bankene utenom Cultura befinner seg. Cultura har den fordel at de ikke skal tilføre noe nytt. De har derfor ikke utfordringer med operasjonalisering av samfunnsansvar i organisasjonen og implementering av samfunnsansvarlige kriterier i sine kredittprosesser. Likevel har de selvfølgelig også sine utfordringer, men disse går stort sett ut på å finne løsninger som gjør at de kan fortsette slik de har holdt på hittil, uten å gå på bekostning av kjerneverdiene.

Når det gjelder de andre bankene er derimot alle inne i implementeringsfaser, og det kan virke som at de alle foreløpig er i en forholdsvis tidlig fase. De står dog overfor litt ulike utfordringer i denne fasen. Det er her rådgiverne som innvilger kreditt, analytikerne som utarbeider kredittanalysene, og resten av de involverte skal ta i bruk nye retningslinjer og

utføre dette i praksis. Det krever utprøving, læring og feiling, og rutiner må legges om. Det er her bankene får testet om retningslinjene de har utarbeidet fungerer i praksis, og kommunikasjon mellom disse avdelingene er dermed svært viktig i denne prosessen.

Noen av bankene har ansatt egne ESG-analytiker team, såkalte eksperter på området for å forenkle disse prosessene. Dette gjelder særlig de store bankene som Nordea og DNB, og disse teamene arbeider hovedsakelig ut mot de større bedriftskundene. De mindre bankene satser mer på å få overført kunnskapen ut til rådgiverne, samme strategi som brukes mot de mindre kundene hos de større bankene. Dette indikerer at det både er ulikhet på tilgjengelige ressurser, det kan tenkes at de største bankene i større grad har mulighet til å innhente eksperthjelp på området. Dette indikerer også at det i såfall har fått et større fokusområde i bankene. De mindre selskapene har gjerne ikke samme tilgang på ressurser, og kanskje heller ikke like stor støtte fra konsernet. De har alle en «bærekraftsspesialist», men det kan virke som at det i større grad er lagt opp til at noen få personer skal fokusere på utbedring av retningslinjer. I tillegg kan det virke som at det er ulik modenhet i bankene når det gjelder hvordan dette skal praktiseres ut mot kundene som allerede har lån. For nye lån tas det selvfølgelig hensyn til nye retningslinjer, men det å utarbeide praksis for å innhente informasjon om eksisterende kundeforhold og kreditter kan synes mer krevende. Alle bankene nevner imidlertid at ønsket og målet er at dette skal gjøres sammen med den årlige gjennomgangen av kundeporteføljen, noe som indikerer at det er i ferd med å bli implementert prosesser også her.

Siste fasen av endringsprosessen kalles for institusjonalisering. Denne blir også kalt videreføringsfasen, fordi det ikke dreier seg om noen ny statisk tilstand (Fullan, 2007). Alle bedrifter må kontinuerlig endre seg, men de har gjerne kommet til et modningspunkt når det gjelder den innledende endringsprosessen. Dette er en fase de kommer inn i når de ønskede endringene er blitt en del av hverdagen og rutineene. Denne fasen er det kun Cultura som kan sies å befinne seg i. De har hatt samfunnsansvar og bærekraft som en del av kjerneprosessen til banken fra de startet opp, og er i tillegg en liten organisasjon, slik at eventuelle endringer som har kommet på veien raskt blir implementert ut til alle de ansatte.

Finansbransjen og bankene er muligens et skritt lengre på området, samtidig sier flere av informantene at de både møter personer i bedriftene som er mye lengre bak og noen ganger personer som har mye mer kunnskap enn de selv eller banken på de ulike områdene. Dette

indikerer at det ikke kun er i bankene denne endringen må modnes, men også i bedriftene. Samtidig kan bankene være en god pådriver og samarbeidspartner for å få endringene ut til bedriftene.

5.1.4 Frivillig tvang?

Som redegjort for innledningsvis er bedrifters samfunnsansvar sterkt forventet fra myndighetene sin side, men fremdeles frivillig. Samtidig kan det virke som at dette er så sterkt forventet fra både myndigheter og samfunnet generelt at alle gjør det. Det å drive bærekraftig er sterkt assosiert med å klare å møte fremtiden, slik at bedrifter som ønsker å være med på økonomisk vekst må finne måter å gjøre dette på en bærekraftig måte.

Det er nok noe uenighet vedrørende å ta samfunnsansvarlige og bærekraftige hensyn burde vært mer regulert eller ikke. Dette fremkommer også i intervjuene. Bankene savner like retningslinjer for å kunne være konkurransedyktige. Samtidig sier også noen av informantene at det er både ønsket med reguleringer og ikke, fordi de som stor aktør også kan benytte sjansen til å bruke dette som et konkurransefortrinn. Dette konkurransefortrinn vil følgelig forsvinne dersom det blir lovpålagt eller regulert fra myndighetene sin side. Per nå, med en modning i de ulike bransjene, vil nok mange bedrifter tenke at de må ta grep for å møte nye utfordringer knyttet til miljøet. Da vil det ikke kun være pris på finansiering som vil være avgjørende for valg av bankforbindelse, men også hvem som har nok og oppdatert kompetanse til å kunne hjelpe de med dette.

Slik det fremkommer er det altså et ønske om mer like retningslinjer, men i hvor stor grad disse retningslinjene skal være lovpålagte varierer nok ut fra egen modenhet på området. Det kan virke som at de som har en del intern kompetanse og har begynt å få dette på dagsordenen ser fordelene ved eventuelle reguleringer, men også fordelene knyttet til å ikke ha det så strengt regulert. Dette fordi de kan benytte dette som et konkurransefortrinn i perioden til de andre bankene og finansinstitusjonene kommer på samme nivå. En av informantene var klare på at de så det var kommet en modning hos bedriftene på dette området nå, men at det fremdeles er store forskjeller på kunnskap på området. Både blant kundene og også blant de som arbeider med dette og skal praktisere dette ut mot kundene.

Dette indikerer at kunnskapen på området foreløpig i stor grad er styrt av egen motivasjon og interesse.

Den norske stat har 34% eierandel i DNB. Basert på studien av de kinesiske bankene kan det tenkes at DNB, som er en av de få statseide bankene i Norge, vil være mer villige til å tilby grønne lån. Dette kan også sees på som en av årsakene til at DNB er først ute med nye og til dels innovative krav og løsninger. De fungerer ofte som en foregangsbank, selvfølgelig også fordi de også er den største banken i Norge. Den bakenforliggende årsaken, er ifølge en kinesisk studie, at banken fungerer som en forlengelse av landets politikk (Cui et al., 2018). De vil da, som statseid bank, kunne være trygge på at de har myndighetene i ryggen, og på denne måten vite at beslutningen vil være støttet og gjerne lønnsom på sikt. Det er selvfølgelig forskjell på grad av demokrati og det politiske systemet i Norge og Kina, men det kan likevel tenkes at det kan trekkes noen paralleller på dette området.

5.2 Ulik vektlegging av samfunnsansvar i kredittvirksomhet

Vi vil her foreta en drøftelse med bakgrunn i forskningsspørsmål 2. På forhånd så vi for oss at det var ulik vektlegging av samfunnsansvar og bærekraft i kredittprosessene hos de ulike bankene, og dette fikk vi også bekreftet i etterkant av intervjuene. Det vi ser er at ulikheten skyldes et sett av faktorer som konkurranse, størrelse, geografi, kompetanse og modning. Alle bankene hadde informasjon på nettsidene sine som tilsa at de hadde et fokus på samfunnsansvar og bærekraft i sine kredittprosesser, men svært lite informasjon knyttet til hvordan dette inngikk som en del av vurderingen for utlån. I etterkant av intervjuene og dokumentanalysen ser vi at det finnes hos alle bankene, men det er forskjeller knyttet både til hvordan det blir vurdert, og også i hvor stor grad det helt konkret er implementert som en avgjørende faktor i vurderingsprosessen.

5.2.1 Målbare indekser

Den ulike vektleggingen hos de ulike bankene blir også presentert av Etisk bankguide. Alle bankene vi har valgt å inkludere i oppgaven utenom Sparebanken Sør er med på denne oversikten. Bankene vi har intervjuet vedkjenner at Etisk bankguide har vært med på å

forenkle informasjonstilgangen for forbrukerne hvordan de ulike bankene tar for seg temaet samfunnsansvar og bærekraft. Samtidig påpeker flere at de ikke er helt enig i metodikken som blir benyttet. Et av hovedargumentene er at det blir vanskelig å skulle sammenligne rene forvaltningsselskaper og banker som både driver med investering og utån. Ved investeringer har man eierskap og enda større mulighet til å påvirke. Samtidig er det inkludering av samfunnsansvar og bærekraft på utlånsiden vi fokuserer på i denne oppgaven. Vi ser også at bankene er på god vei til å få dette integrert på denne siden. Noen påpeker også det at ikke alle banker finnes på listen kan for forbrukerne fremstå som at bankene som ikke er med på oversikten er dårlige på området. Dette stemmer dog ikke, da det ikke er bankene selv, men Framtiden i våre hender og Etisk bankguide som velger hvilke banker og finansforetak som skal inkluderes. De har lagt til flere og flere banker for hvert år, og kommer til å fortsette med dette fremover.

Våre funn støtter i stor grad rangeringen til Etisk bankguide. Vi ser at Cultura skiller seg positivt ut, uavhengig av område. Både DNB og Sparebanken 1 Østlandet scorer høyt på rangeringen, mens Nordea ligger noe lengre ned. Til tross for at bankene har fått retningslinjer og kanskje til dels strengere retningslinjer tilknyttet kredittvirksomheten sin, er den fremdeles langt mindre streng og innarbeidet enn på investeringssiden.

5.2.2 Konkurransefortrinn

Konkurransen om bedriftskundene for bankene handler i stor grad om hvem som kan tilby den beste totalpakken. Samtidig ser vi at bedriftskunder er mer lojale overfor banken sin enn privatkunder, noe som trolig skyldes at de i større grad er avhengig av rådgivning, og bedriftskundene i større grad er lojale overfor rådgiverne sine. Dette bekreftes av undersøkelsen gjort i NOU 2018:5. Her fremkommer det at andelen bedriftskundeforhold som blir værende i samme bank er på godt over 80 % (NOU 2018:5, s. 74).

I takt med økt konkurranse ved at det nå kommer flere tilbydere på bedriftssiden, vil nok lojaliteten til kundene bli mer utfordret av enkle og digitale løsninger. Det handler om pris, tilgjengelighet og kompetanse. De store forretningsbankene, som DNB og Nordea har her både en fordel og en ulempe med at de er så store. De innehar mye kompetanse og kan være konkurransedyktige på prising av de aller fleste produkter. De bør også kunne tilby gode

digitale løsninger. Likevel ser man at bedrifter i større grad enn privatpersoner ønsker nærkontakt med banken sin. De trenger ikke kun lån, men også rådgivning knyttet til hele livsfasen i bedriften sin. Dette vil kunne være en stor fordel for de lokale sparebankene.

Bransjespesifikk kompetanse vil også kunne fordele seg geografisk, og det kan virke som at det er ennå større behov og ønske om tilgang til lokale kontorer og lokale rådgivere på bedriftssiden enn på privatsiden. Selv om DNB og Nordea er store, har de lagt ned flere filialer i distriktene, satser de fremdeles ganske tungt på å være ute i felten. Såkalte geolokasjoner for å klare å beholde bedriftskundene. Dette indikerer at bankene, uavhengig om de er store forretningsbanker eller mindre sparebanker kan ha stor innvirkning på bedriftskundene sine når det gjelder krav om samfunnsansvar og bærekraft på bakgrunn av at kundene er lojale. Likevel, så lenge det finnes tilbydere som ikke krever dette, og bedriftene ikke er interessert eller villige til å endre sine prosesser, vil det være vanskelig å endre alle bedrifter. Bankene vil være avhengige av samarbeid for å kunne være strenge nok.

5.2.3 Typer av bærekraftsvurdering

Selv om bankene har utarbeidet retningslinjer som skal gjelde for hele banken, og derav alle kundene, indikerer både funn og svarene fra informantene våre at det er forskjell på hvordan dette utføres og vektlegges i praksis hos de ulike typene kundene. Det er naturlig at det gjøres større og hyppigere risikoanalyser på de største kundene, fordi de nettopp har finansiering på store beløp og bærer større risiko. De største bedriftene vil derfor ha større utfordringer med å skaffe finansiering dersom de ikke fokuserer på samfunnsansvar. Det er imidlertid trolig at de største bedriftene allerede er godt kjent med at dette er noe de må ha. Dessuten er de mer avhengige av den riktige kompetansen i sin bankforbindelse for å sikre at dette blir gjort riktig. Her har både banken og bedriften mer å tape dersom de ikke innehar rett kompetanse.

På bakgrunn av funnene våre ser vi at det fremkommer til sammen tre ulike måter samfunnsansvar og bærekraft vektlegges på:

1. Som et filter for vurdering om en virksomhet skal bli vurdert for finansiering. Dette minner om såkalte finansieringsverktøy som brukes ved vurdering av ansvarlige

investeringer i form av negativ og positiv screening. Ved negativ screening utelukker man de verste virksomhetene. Ved positiv screening sammenligner man selskaper med sikte på å velge de beste (Finans Norge, 2013).

2. Som en integrert del av den generelle risikoanalysen som gjøres ved vurderingen av finansieringen
3. Til sist ser vi at det også finnes eksempler på at det ligger noe mellom de to første. Det inngår som en blanding av filter og som del av risikoanalysen. Det er ikke sikkert at prosjektet eller firmaet blir silt vekk, men dersom de ikke scorer bra nok i henhold til kravene gjøres det nøyere analyser og det kommuniseres ut at det må legges frem konkrete tiltak fra bedriftenes side på forbedringer for at de skal kunne vurdere å finansiere det. Dersom dette gjøres blir det videre utført en risikoanalyse, hvor også ESG faktorer blir inkludert.

Type 1 anses som en sterk vektlegging av bærekraft og samfunnsansvar i den grad at den spiller en avgjørende rolle for om firmaene og prosjektene i det hele tatt blir vurdert til å få finansieringer. Dersom vilkårene til banken ikke blir oppfylt her i første instans, blir de ikke vurdert videre i det hele tatt. Her legges altså eventuelle økonomiske motiver fra banken sin side helt til side. Denne tilnærmingen kan også klassifiseres som sterk bærekraft i henhold til Adams (2006), siden avveininger ikke blir akseptert.

Type 2 anses som en svak til middels vektlegging av samfunnsansvar og bærekraft. Dette fordi det kommuniseres ut at det blir vektlagt som en del av risikoanalysen, men det blir ikke kommunisert i hvilken grad denne «faktoren» blir vektlagt fremfor de andre. Her kan det derfor tenkes at økonomiske motiver kan overstyre de samfunnsansvarlige i den grad det er mulig. Denne tilnærmingen kan derfor i henhold til Adams (2006) karakteriseres som svak bærekraft, hvor det er rom for avveininger. Det må imidlertid påpekes at alle banker er redde for tap av omdømme, slik at helt åpenbare brudd på samfunnsansvar ikke blir godtatt her heller. Derav svak til middels. Denne ser det også ut til at er den som foreløpig blir mest benyttet på de mindre bedriftskundene.

Type 3 anses som en middels vektlegging av bærekraft og samfunnsansvar. Det er denne vektleggingen som ser ut til å bli mest brukt hos de fleste bankene hittil. De ekskluderer helt åpenbare brudd på samfunnsansvarlige kriterier, men de er også ærlige på at de ønsker å være med å hjelpe bedriftene på å gjøre endringer slik at de blir mer bærekraftige. Dette

støttes også av utsagnet til en av informantene, som var klar på at de ikke var opptatt av å ekskludere flest mulig kunder, men heller være en aktør som hjalp kundene i de ulike bransjene med å endre prosesser der det var mulig. Dette kan således synes som en «mellom-fase» som er med på endringen som banken selv gjør.

Felles for alle er at det foreløpig ikke ser ut til at det er etablert en prising av ESG faktorer, slik at det er dyrere betingelser på de prosjektene og/eller virksomhetene som scorer høyt på risiko under disse områdene. Dette er noe overraskende, da vi på forhånd hadde sett for oss at dette inngikk som en del av det som ble ansett som «høy-risiko» kunder hos bankene, og at de derfor priset deretter. Det kommuniseres imidlertid fra flere av bankene at dette er noe de ser for seg kommer videre i implementeringen av ESG i kredittprosessene, men at de foreløpig er på et for tidlig stadiet for dette. Dette indikerer at det på sikt vil bli dyrt å ikke drive bærekraftig, og at bankene på sikt priser ut selskaper med uønsket drift. Bedriftene vil på denne måten kunne bli tvunget til å legge om praksisen sin til å bli mer bærekraftig.

5.2.4 Omdømme

Omdømme er viktig for enhver organisasjon, og ikke minst banker. Det er noe som er vanskelig å bygge, og veldig lett å ødelegge med enkelthendelser. Dette var også noe av årsaken til at vi ønsket å undersøke dette nærmere. Omdømme er også noe bankene således må være opptatt både internt og eksternt. Det har vist seg, særlig etter innføringen av Etisk bankguide, at bankene i større grad opplever at kundene er opptatt av hvor samfunnsansvarlig banken deres operer. Uten at bankene oppgir noe tall på om de har opplevd flukt, tilsier funnene til Cultura, som har opplevd økt kundemasse som ren følge av økt fokus blant kunder på hvor bærekraftige og samfunnsansvarlige bankene deres opererer, at det er kunder som velger å bytte bank som direkte årsak av dette.

Flere av informantene påpeker at det ikke kun er omdømme blant kundene som er vesentlig, men de ønsker også å fremstå som en attraktiv arbeidsgiver for de beste folkene. Dette er også noe Turban og Cable (2003) bekrefter. De finner at et godt omdømme har positiv innvirkning på rekruttering av høyt kvalifiserte søkere, som en respons på at et høyt fokus på samfunnsansvar er med på å bedre omdømmet til bedriften (Turban & Cable, 2003). Det at bankene nå offentliggjør større deler av arbeidet sitt på området, kan dermed føre til at de

også tiltrekker seg kompetente mennesker, på områder bankene trenger å forbedre seg på. Dette indikerer at økt fokus for banken vil gi direkte positive incentiver med å få økt mengde kompetente medarbeidere, som igjen vil hjelpe bankene med riktig kunnskap på området.

5.3 Veien videre

Her vil vi gjøre en drøftelse av veien videre mot en bærekraftig fremtid for bankene. Denne drøftelsen er basert på forskningsspørsmål 3. På spørsmål om status og fremtidsplaner er de fleste bankene veldig opptatt av at de mener alle banker til en viss grad ligger likt, men at bankene er i en overgangsfase som preger drøftelsen. Da det er lite vedtekter som er konstatert enda, har vi lagt vekt på noen trender som kan være med å prege fremtiden: grønne produkter, mellomfasen bankene befinner seg i, ESG-kravene og tiden. Disse trendene tror vi vil være med å forme den bærekraftige fremtiden og vil være trender som går gjennom hele oppgaven videre her.

5.3.1 Nåværende status

I dag er bankene i en slags mellomfase, hvor det ikke er tatt standpunkt til om de skal ta hele ansvaret for å implementere samfunnsansvar i bedriftene de tilbyr lån til eller kun deler av ansvaret. Bankene må være realistiske og alle våre informanter er innforstått med at det må gjøres raske grep med tanke på tiden i møte med eksempelvis klimautfordringene vi står overfor. Likevel er bankenes samfunnsoppdrag å allokere midler for å sikre kapitalflyt, og de er opptatt av de ikke kan drive med et diskriminerende utlånsmarked.

Alle informantene er enige om at det i for liten grad finnes noen fellesnevner over hvilke sertifiseringer og retningslinjer bankene bør forholde seg til. Det finnes en «jungel» av bærekraftige tilslutninger man kan være med i. Alle bankene er medlem av en eller flere organisasjoner som arbeider med bærekraft innen finansbransjen. Med ulike rapporteringskrav og retningslinjer er det vanskelig å sammenligne dem. Det er vanskelig for bedrifter å ta i betraktning hvor deres bank står på den bærekraftige skalaen kontra konkurrerende banker. Etisk bankguide er et verktøy bankene kan bruke i dag for å

sammenligne bankene, men her er det viktig å ta i betraktning at ikke alle banker i Norge er med. Samt at de som kommer dårligst ut, ikke nødvendigvis gjør noe etisk galt.

Det er enighet om at implementering av bærekraftige tiltak for finansbransjen på utlånstiden er i startfasen. På investeringssiden og private kundeforhold er det mer regulert av myndighetene og lovparagrafer. Det er også mer åpenhet om renter, priser og gebyrer på investeringssiden og private kundeforhold. Det gjør at det blir enklere for kunden å sammenligne bankene. På utlån til bedrifter ligger det ingen offentlig prisliste på bankenes hjemmeside, som gjør det vanskelig for bedriftene å sammenligne bankene. Det er trolig en kombinasjon av mindre åpenhet på bedrifts kundeforhold og en startfase på implementering av bærekraftige tiltak som gjør det vanskelig å sammenligne bankene. Cultura er klare på at offentliggjøring er en sentral del av å være bærekraftig. De har offentliggjort alle virksomheter og prosjekter som får finansiering hos dem.

Selv om det er en startfase med implementering har flere av bankene grønne ideer som er i ferd med å bli realisert og noen allerede blitt realisert. Eksempelvis har DNB, Sparebank 1 gruppen og Nordea begynt å tilby grønne obligasjoner. Dette vil også Sparebanken Sør få i gang snart. Bevisstheten rundt grønn økonomi er på plass hos bankene både på investeringssiden og utlånssiden. Som nevnt tidligere, har norske banker størst utlån til sektorer med lavest utslipp og minst til sektorer med høyest utslipp (se figur 2). Status er at bankene er på vei i riktig grønn retning, men tiden konkurrerer mot dem og veien er enda lang å gå.

5.3.2 utfordringer

Mye av svarene fra bankene og deres informasjon på nettsidene er vage, trolig fordi det er relativt nytt for bankene å tenke grønne og bærekraftige utlån. utfordringen er trolig tiden. Ting må skje raskere, men vi må også få økt fokus på bærekraft og finansbransjen. Finansbransjen forvalter enorme summer og har en enorm påvirkningskraft på verden. Inntrykk fra våre informanter er at bedrifter og privatpersoner glemmer hva deres innskuddspenger går til. Banken låner ut og investerer disse i andre produkter, og kunden bør stille strengere krav til hvor disse blir plassert videre. På samme måte som kunden selv bør ha grønne lån og investere grønt, bør kunden stille samme krav til banken. Først da vil

man ha en grønn «sirkel» hvor pengene investeres og lånes ut til bærekraftige prosjekter. Trolig må tid få større fokus for grønne utlån, men også på verdensbasis hos bankene må tid få større fokus for en mer bærekraftig fremtid. Det grønne skiftet må skje raskere dersom man skal klare FNs klimamål om å ikke overstige 2 grader.

Implementering, standardisering og krav må være på plass hos alle, og de må fungere for alle typer kunder. Flere av bankene har startet implementeringen, men i stor grad en «top-down» implementering. Det vil si at de starter med implementering hos de største bedriftene, deretter tar de mindre bedrifter etterhvert. En indikator fra en av våre informanter er at mindre selskaper står for mye av den ulovlige virksomheten på særlig menneskerettighetssiden. Derfor bør bankene fokusere i lik grad på store og mindre bedrifter. I tillegg var en indikator fra en av våre informanter at det bør fokuseres i større grad på private banking kunder. De har ofte forretning ved siden av sitt private kundeforhold, og det bør være en kobling mellom private banking kunder og deres forretninger.

Bankens bedriftskunderådgiver skal rå over mange fagfelt og ha kunnskap innen hvert fagfelt. Banken har foreløpig et uvisst forhold til hvor mye ansvar de skal ta utover bedriftenes samfunnsansvar, det kan skape forvirring for kunderådgiveren. Det er utfordring å få kunderådgiveren til å virkelig forstå og ha interessen for temaet og få den til å forstå hva og hvorfor de spør slik de gjør til kunden. For at kunden skal forstå bærekraft, er hovedfokus på å få rådgiveren til å virkelig forstå hvorfor banken handler og spør slik de gjør med tanke på bærekraft. De større bankene har gjerne et mer bestemt skjema på hva kunderådgiver må gå gjennom med kunden, mens de mindre bankene baker det gjerne inn i samtalen, gjerne litt mer ubevisst.

En annen utfordring er at materialet som bankene har utarbeidet til nå ikke er utarbeidet fra et kundeperspektiv. Det er en indikator på at bankene først og fremst bør utvikle opplæringsmaterialet til rådgiver ut fra kundens perspektiv i første omgang. Det må tas beslutninger på i hvilken grad hver enkelt bank ønsker å fokusere på å virkelig få forståelse og bevissthet rundt temaet. Det koster å forstå: opplæring og implementering koster. Fremtidens kunderådgiver må i tillegg til å ha økonomisk kompetanse og forståelse, ha bærekraftig økonomi innarbeidet i sitt opplæringsfelt.

I målet mot å forstå bærekraft bør temaet implementeres i studier, som for eksempel i økonomistudiet. Da vil kunderådgivere sannsynligvis stå sterkere i møtet med kunder. Flere av våre informanter gir oss også indikasjoner på at det er alt for lite fokus og opplæring rundt dette på høyere utdanning. Per dags dato er fag og kurs rundt dette frivillig hos de fleste institutter av høyere økonomisk utdanning. Slik bankene opererer i dag, gis det et kurs eller gjennomgang av skjema de skal spør kundene om. Kompetanse er en nøkkelfaktor og en utfordring for at bærekraft skal bli en naturlig del av den gode kundesamtalen.

Flere av våre informanter sier de er svært åpne for samarbeid, mens noen peker i annen retning, grunnet umodenhet i bransjen. En utfordring er å få hele bransjen til åpne opp om hvordan de utfører ESG-krav, bærekraftspolitikker innad i banken og hvilke samarbeid de tenker å satse på. Det bør i mye større grad være åpenhet rundt temaet i bransjen. Det finnes mange gode prosjekter i samarbeid med Finans Norge, men det tar tid før alle bankene er på samme nivå. Forretningsbankene har i større grad mer åpenhet på deres hjemmesider om samfunnsansvaret de yter. Det kan tenkes at det skyldes at de har mer kompetanse, økonomi og ansatte til å håndtere dette temaet. Det er også slik at de største virksomhetene alltid vil være mest i søkelyset, og av den grunn viktig for større bedrifter og banker å være ekstra påpasselig. Det trengs mer offentlig informasjon om hva, hvordan, hvorfor og eventuelt hvorfor ikke bankene gjør som de gjør rundt bærekraft og samfunnsansvar. Mer åpenhet vil gi mer modenhet i bransjen.

Risiko og lønnsomhet henger tett sammen med utfordringer. For at bankene skal velge å satse 100% på bærekraft, må det være lønnsomt for dem. Banker skal overleve akkurat som andre bedrifter, derfor må risikoen for å ta bærekraftige valg være lønnsomme (Friedman, 2002). Det kan tenkes at bærekraft vil bli lønnsomt på lang sikt, men hvorvidt bankene har verktøy til å kalkulere bærekraft og lønnsomhet er noe usikkert. Ofte blir slikt basert på historikk og dette finnes foreløpig i liten grad. En av utfordringene er å få konkrete beregninger på at det vil bli lønnsomt på lang sikt. Derfor må det bli lønnsomt innenfor en rimelig tidsramme å tilby grønne produkter. Det kan ikke være dugnad for bankene å tilby dette. Tidsperspektiv og lønnsomhet må i større grad få fokus for at banken skal skape avkastning på grønne produkter.

Forretningsbankene har stort fokus på bærekraft og lønnsomhet, og jobber aktivt med å balansere sunn konkurranse, bærekraft og lønnsomhet. Cultura skiller seg ut i alle

prosessene, da de ønsker å drive banken slik de alltid har gjort det. Det kan skape utfordringer med tanke på at flere banker kommer på «ballen», med grønnere bankvirksomhet. Cultura har hatt dette med som en del av kjerneprosessen siden oppstart, og har derfor ikke de samme utfordringene. Likevel kan det tenkes at de vil merke økt konkurranse fra de bevisste kundene dersom de andre bankene kommer opp på et tilsvarende bærekraftig nivå som de selv. Til nå har de ikke kunnet være konkurransedyktige når det gjelder priser på tjenestene de tilbyr, men likevel fått det til å gå rundt på bakgrunn av at de er en etisk bank. Dersom det etterhvert vil være like bærekraftig å velge de andre bankene vil de måtte omstille seg, særlig på prising av dagligbankprodukter. Dersom de andre bankene skal komme på samme nivå kan det tenkes at de også må endre sine priser.

En annen utfordring for spesielt de større bankene er at bedriften ofte kjenner markedet og prosjektet bedre enn banken. Derfor kan det bli vanskelig for de større bankene og gjøre analyse på hvorvidt prosjektet til bedriften er lønnsomt eller ikke. Cultura, Sparebanken 1 Østlandet og Sparebanken Sør kjenner i mye større grad sine kunder personlig og har av den grunn vurderingsvariabler de større bankene aldri vil kunne få inn i sin risikoanalyse. Det kan tenkes at de større bankene har større team, mer spisskompetanse og større datasett som kan gjøre analysene mer konkrete basert på historikk, men ikke relasjon.

Det finnes dessuten flere utfordrende risikotyper. Det må i mye større grad bli fokus på klimarisiko. Klimarisiko bør inkluderes i risikoanalysen banken utfører på alle bedriftskunder, på samme nivå som en AML analyse. Dersom klimarisiko håndteres separat fra tradisjonell risikoanalyse kan en konsekvens være at klimafokus ikke får nok vekt i utlånsbeslutninger. I dag er ikke klimarisiko et eget vurderingspunkt hos bankene, men blir implementert i ESG-kriteriene noen av bankene opererer med. I tillegg er det kjent at ikke alle banker opererer med ESG-kriteriene, så hvorvidt alle banker inkluderer klimarisiko er uvisst. Det må bli mer fokus på realiteten ved klimarisiko, hvor viktig det er å gjøre tiltak for å redde klimaet. Bankene kan snakke om bærekraft og ESG-krav, men de må gjøre noe i realiteten, det må bli en handling ut av tiltakene.

I forbindelse med mer bærekraftige finansmarkeder og finansiering av bærekraftig vekst ble det presentert flere nye lovforslag fra Europakommisjonen i mai 2018, hvor det å etablere et felles språk for bærekraftig finans er et av de mest sentrale lovforslagene (European Commission, 2019). Det er utfordrende for interessenter og bankene selv å sammenligne seg

med bransjen da det brukes ulike begreper. Dessuten er det forvirrende at det brukes så mye ulike begreper rundt samfunnsansvar. Det gjør at banker og bedrifter kan hevde i reklamer og andre plattformer at de tar samfunnsansvar, uten at interessenter og myndigheter helt kan påpeke om det er riktig eller ikke. Verken «grønn» eller «bærekraftig» er beskyttende adjektiver i sammenheng med samfunnsansvar. Derfor er det en utfordring å få avklart hva som er «grønnvasking», det vil si produkter og tjenester som hevder de er grønne selv om de er tvetydige og hva som faktisk er reelt (Regjeringen, 2019).

Alle bankene bør i stor grad ha fokus på grønne utlån og investering. Det er i følge norsk lov lovpålagt å begrunne dersom man ikke ønsker å ta samfunnsansvar (Regnskapsloven, 1998, § 3-3c). Alle norske banker har fokus på dette, men denne studien belyser at fokuset er ulikt hos bankene. Ikke bare er det blitt et veldig dagsaktuelt tema, men bankens omdømme kan bli svekket dersom de ikke fokuserer på bærekraft. Omdømmerisikoen til bankene er sterkt knyttet til bankens lønnsomhet, som igjen er knyttet til tid. Bankene vi har intervjuet har mye større beløp utlånt til bedrifter enn privatpersoner. Derfor kan det tenkes at bankene har enormt press på å vise at de er bærekraftige og tar samfunnsansvar utover minimumskrav. Når forbrukeren er så bevisst på bærekraft blir det vanskelig for banken å komme seg unna dette. Det skal sies at ingen av våre informanter har vært interessert i å ikke utøve samfunnsansvar. Likevel koster bærekraft bankene dyrt, det er vanskelig å se resultater raskt, men på lang sikt vil det trolig være lønnsomt. Utfordringen kan derfor være å ha et positivt omdømme, samtidig som man skaper profitt på en etisk og grønn måte.

Til tross for at det er en stor risikofaktor knyttet til innføring av bærekraftige utlån er det en tidkrevende prosess. Mange av prosjektene bankene har fortalt oss om har ikke konkrete datoer for når og hva som skal ferdigstilles. Det samme gjelder implementering av ESG-kriterier og opplæring av rådgivere. Tiltak må ha en før- og etter effekt, og ord må bli til handling. Først da kan bankene vise til konkrete tiltak de har gjort for å være mer bærekraftige.

Videre må tiden ha en realistisk frist for at prosjekter, krav og implementering skal bli gjennomførbare. Å konkretisere ord til handling er en stor utfordring innen bærekraft. Bankene må vise hva de faktisk gjør og vise til effekter av hva de har gjort og lært av dette. Kombinerer man dette med samarbeid på tvers av bransjen og bankene kan det være et steg i riktig retning for konkretisering av bærekraftige mål.

5.3.3 Muligheter for fremtiden

For at fremtiden skal bli grønnere, må bankene være seg bevisst de mulighetene de har til å påvirke. Fokus og bevissthet er to sentrale stikkord. Fokus fra bankene og interessenter må være på plass for at bærekraft skal være optimalt. Klimarisiko og tidsperspektivet er svært dagsaktuelt og noe som fremdeles trenger økt fokus. Her må bankene være bevisste hvordan de kan være en pådriver til bedre klima. De innehar en posisjon med makt over hvem som skal få lån, og på den måten er de med på å påvirke hvordan bedriftene utvikler seg. De kan redusere store mengder med negative investeringer med tanke på klimaet. Motsatt kan de også øke positive investeringer som kan gi inntjening til bedriften og banken.

Press fra interessenter åpner muligheter for bankene til å tilpasse seg krav fra interessenter og samtidig gjøre banken attraktiv. En bærekraftig bank vil tiltrekke seg en bevisst kundemasse. Bærekraft og klimautfordringer har fått enormt fokus i media de siste årene og bankene bør til en viss grad tilpasse seg de bærekraftige kravene media kommer med. Ved å tilpasse seg krav kan de gjøre bærekraft økonomisk lønnsomt. Flere bevisste kunder kan tenkes å være villig til å betale mer for bærekraftige produkter. Da gjelder det å være tidlig på ballen for å etablere kundeforhold til denne gruppen kunder.

Ved å ha bevisste kunder, trengs det også rådgivere med kunnskap om temaet. Det er derfor også behov for økt fokus på bærekraft og økonomi i høyere utdanning. Først da kan det tenkes at rådgiveren har den dybdeforståelse som trengs og faglig påfyll hos arbeidsgiver vil gi enda bredere forståelse for temaet. Bærekraftig økonomi er en ny måte å tenke økonomi for mange rådgivere. Der tidligere fokus har vært «greed is good», har dette endret seg i retning «green is good». Derfor er det et viktig fokus for både banker og andre virksomheter å endre tankemønsteret rundt hvordan forretningsvirksomhet og økonomi fungerer.

Samtidig som bankene bør tiltrekke seg bevisste kunder, er det opp til bransjen hvor motiverte de er til å drive bærekraftige banker. Bankene har stor påvirkningskraft til å gjøre endringer på hvilke bedrifter som får lån og hva de kan bruke pengene på. I teorien har de mulighet til å presse bedriftene til å tenke bærekraftig, men det ligger en konkurranse i bakgrunn. Det bør i mye større grad innarbeides et samarbeid på tvers av bransjen slik at ingen konkurrerende bank gir utlån til kunder som har fått avslag hos andre banker. Da vil det skape usunn konkurranse, hvor det kan tenkes at noen banker vil gi lån som er uetiske,

da de kun ser mulighet for økt profitt som et konkurransefortrinn. Hvorvidt bransjen ønsker å ta grep på egenhånd eller vente på at myndighetene eventuelt skal gripe inn og sette standarder er noe uvisst.

Alle våre informanter gir uttrykk for at både banken og bransjen er svært positiv til å ta egne grep og samarbeide. Et potensielt samarbeid er at alle stiller seg bak like krav, eksempelvis ESG-kravene. Her må det i så fall utbedres mer konkrete krav under hvert av områdene. Det er ingen direkte indikatorer på at myndighetene vil stille like konkrete krav til utlånsiden som det nå er til investeringssiden. Av den grunn bør bankene og finansbransjen stille like krav til utlån og gå frem som et forbilde for andre bransjer. Det skal være lønnsomt å drive bærekraftig, men det må også være bærekraftige utlån for at bankene skal kunne kalle seg bærekraftige. Norske banker har både mulighet og potensiale til å drive samarbeid om bærekraftige tiltak og krav, og dermed gå frem som et forbilde for resten av verden.

I kombinasjon med å stille klimakrav i risikoanalysen ved utlån kan det tenkes at bankene kan gi goder til bedrifter som har flere bærekraftige tiltak utover disse kravene. Da får man fokus på klimarisikoen som helhet. Bankene og bedriftene må ta ansvar for klimaet, samtidig som de også skal tjene penger. Flere av bankene vi har snakket med har gitt en indikator på at det også vil komme grønne utlån for bedrifter. Grønne utlån har en rekke krav som bedriften må gjennom for å få denne typen lån og er derfor en økonomisk trygghet på lang sikt. Som nevnt tidligere er grønne obligasjoner et av flere muligheter bankene har til å vise at de tar ansvar.

Mulighetene er der, bankene må bare være bevisste og handle med klimaet som fokus. Motivasjonen til bankene er en svært avgjørende faktor. Det må tas risiko på at bærekraft vil bli lønnsomhet på lang sikt. Bankene og bransjen må endre holdninger og tankegang fra økonomisk avkastning til grønn avkastning. Først da begynner bransjen å få bærekraftbegrepet «under huden». Dette er imidlertid vanskelig å måle og endre, samtidig som det vil ta tid.

6.0 Konklusjon

Vår problemstilling for oppgaven var: *I hvilken grad kan norske banker spille en avgjørende rolle i forhold til bærekraft ved utlån til norske bedrifter?* For å besvare problemstillingen utarbeidet vi videre tre forskningsspørsmål som vi har analysert i oppgaven.

Det første forskningsspørsmålet er: Hvordan er samfunnsansvar integrert som en del av bankenes kredittvirksomhet? Som vi forventet på forhånd er integrering av samfunnsansvar og bærekraftige kriterier i kredittprosessen hos de fleste bankene et ferskt tema, og det er fremdeles et stort behov for modning på dette området. Det er likevel konsensus om at bankene er klare for å ta på seg medansvars-rollen som en viktig aktør for disse endringene. De er alle klare på at de ikke kan vente på at myndighetene legger til rette for dette, eller fastsetter bestemte retningslinjer. Således viser vår analyse at samfunnsansvar i flertallet av bankene er i ferd med å bli integrert som en del av bankenes kredittvirksomhet. Cultura, som eneste bank, har hatt dette integrert siden de startet opp banken.

Det andre forskningsspørsmålet er: Er det forskjell på de forskjellige typene banker når det gjelder vektlegging av samfunnsansvar i kredittvirksomhet? Vi har identifisert at det er forskjeller hos bankene. Det er forskjell på hvordan de vektlegger dette og hvordan det praktiseres. Videre har vi belyst at det er forskjeller innad i bankene avhengig av størrelsen på selskapene de vurderer.

Alle bankene har en form for negativ screening for noen spesifikke næringer og virksomheter, hvor de overhodet ikke blir vurdert for finansiering dersom de er involvert i disse. Det er variasjon i hvor spesifikk og streng denne ekskluderingen er hos de ulike bankene. Ingen vil relatere seg til typiske næringer og selskaper som åpenbart driver med ting som er skadelig for miljø eller samfunnet generelt.

Cultura skiller seg sterkest ut av bankene. De har en form for negativ screening i forkant av alle kredittsøknader, hvor søknadene ikke blir vurdert dersom de ikke oppfyller de etiske og samfunnsansvarlige kriteriene banken legger til grunn for kjernevirksomheten deres. De gir kun finansiering til virksomheter som gir verdier tilbake til samfunnet.

Det er i tillegg forskjell på hvordan ulike virksomheter, avhengig av størrelse, blir vurdert i henhold til dette. Særlig hos forretningsbankene har vi belyst at dette fokuset foreløpig er adressert til de største selskapene. De er likevel klare på at retningslinjene rundt bærekraftige kredittprosesser skal gjelde all type bedrifter, uavhengig av størrelse. Samt vil ESG på sikt vil inngå som en naturlig del av all vurdering av kreditt, uavhengig av størrelse. Både Nordea og DNB poengterer at de største selskapene også er de som har størst søkelys mot seg, og at det er viktig at bankene opererer som strategiske samarbeidspartnere med disse selskapene. Her vil kompetansen hos bankene være svært sentralt, og de er opptatt av at de sammen med bedriftene må finne mer bærekraftige måter og drive forretningene på.

Det tredje forskningsspørsmålet er: Hva er fremtidens planer? På bakgrunn av at vi på forhånd antok at dette temaet var ferskt, anså vi fremtidsplanene som vel så relevante som praksisen er i dag. Det er et flust av både muligheter og utfordringer bankene står overfor. De ønsker å inkludere disse kravene i prosessene sine, av ulike årsaker. En av de viktigste årsakene de trekker frem er at de mener bedrifter som ikke har bærekraft i sin forretningsstrategi ikke kommer til være levedyktige på lang sikt. Bedriftene må være levedyktige på sikt for at de skal klare å betjene lånene bankene utsteder. Slik sett kan dette virke som en vinn-vinn situasjon for både banker og bedrifter. Det indikerer at det å inkludere ESG i kredittprosessene ikke bør ansees som en ny form for samfunnsansvar, men heller en nødvendighet for å sikre at firmaene som det lånes ut penger til kommer til å ha betalingsevne både nå og i fremtiden.

Svarene på de tre forskningsspørsmålene ligger til grunn for svaret på oppgavens problemstilling. Vi konkluderer med at bankene i stor grad kan ha en avgjørende rolle når det gjelder å få bedriftene til å inkludere bærekraft og samfunnsansvar, men at det er flere faktorer som må på plass for å få dette. En av de viktigste tingene er at det må bli felles krav for alle bankene. Dersom ikke bankene samarbeider og har samme krav vil de ha en mindre avgjørende rolle. Dette av åpenbare årsaker som at bedriftene kan finne andre steder å skaffe finansiering dersom de får avslag hos de «strengte» bankene. En annen ting som må ligge til grunn er at det må stilles krav og legges til rette for dette fra myndighetene sin side. Vi har belyst at de fleste bankene synes å ønske å ta på seg medansvarsrollen, men det er viktig at de ikke selv taper økonomisk på dette.

Alt i alt indikerer funnene våre at økt fokus på samfunnsansvar, bærekraft og medansvarsrollen til bankene har kommet for å bli, og at det er på vei i en riktig retning. For at bankene som medansvarlige skal kunne ha en avgjørende betydning hos bedriftene må myndighetene også komme på banen, og det er viktig at det legges til rette slik at bankene og bedriftene vinner på dette. Kompetansen på området er begrenset i hele samfunnet generelt, men med økt fokus vil også denne bedres. En annen vesentlig ting med samfunnsansvar og bærekraft er ikke hva man kommer frem til, eller resultatet av dine handlinger, men at man øker bevisstheten på det. Bankene er ikke de som har ansvar for at bedrifter driver bærekraftig eller tar samfunnsansvar, men har et medansvar når de har en rolle i bedriften som investor eller utlåner. Det viktigste for at dette skal bedres er at bankene, myndighetene og bedriftene samarbeider og engasjerer hverandre til debatt.

7.0 Videre forskning

Våre funn er i stor grad basert på våre og informantenes syn om prosessen de er i nå. Vi har kun intervjuet personer som har førstehåndskunnskap om området i bankene, og har selv satt oss godt inn i tematikken. Derfor blir våre funn basert på en del kunnskap og kjennskap til området. Til et senere studie kunne det vært interessant og intervjuet informanter på forskjellige nivåer i bankene: både de med bærekraft som sin ekspertise og kunderådgivere som må ta bærekraftige vurderinger i praksis. Herunder både ESG-analytikere og rådgiverne som innvilger kreditt. Da ville vi fått ennå bedre kjennskap til hvordan det også fungerer i praksis.

Vi har i tillegg basert oss på et fåtall banker i Norge. Til et senere studie kunne det også vært relevant og inkludert flere banker, både i Norge og i resten av verden. En stor andel av bankene i Norge driver med utlån lokalt og næringene de låner ut til handler i stor grad om plassering. Vi ser for oss at det er store regionale forskjeller på området, og at det for eksempel er større utfordringer for banker som har store deler av sin kundeportefølje knyttet opp mot olje og gassnæringen. Norge er et av landene som ligger langt foran på dette området, men det finnes mange land hvor det både er mer og mindre fokus på dette, både blant myndigheter, banker og bedrifter generelt.

En siste ting vi ser for oss kunne vært interessant er å gjøre en tilsvarende undersøkelse om for eksempel fem år. Mange av informantene sier at de ønsker å fokusere mer på dette, men at de jobber i mot tiden. Det ville vært interessant å se hvor langt de har kommet om noen år, og om det er andre eller like utfordringer de står overfor. Flere av informantene sier at de foreløpig ikke har noen prising av for eksempel på høy til lav ESG-risiko, men at dette er noe de ser for seg vil komme på sikt. Prising av risiko er komplisert, ikke minst når det er snakk om mer kvalitative vurderingsvariabler som klima, miljø og sosiale forhold. Det kan være spennende og se hvor store utslag dette vil gi, og om det vil prise ut bedriftene som ikke inkluderer bærekraft i forretningsvirksomhetene sine.

8.0 Referanseliste

- Adams, W. M. (2006). *The Future of Sustainability: Re-Thinking Environment and Development in the Twenty-First Century*. The World Conservation Union. Hentet fra http://cmsdata.iucn.org/downloads/iucn_future_of_sustainability.pdf
- Ahmed, S. U., Ahmed, S. P. & Hasan, I. (2018). Why banks should consider ESG risk factors in bank lending? *Banks and Bank Systems*, Volume 13, Issue 3, 2018. doi: 10.21511/bbs.13(3).2018.07
- Bauer, R., Guenster, N. & Otten, R. (2004). Empirical evidence on corporate governance in Europe: The effect on stock returns, firm value and performance. *Journal of Asset management*, 5(2), 91-104.
- Black, B. (2000). Does Corporate Governance Matter--A Crude Test Using Russian Data. *U. Pa. L. Rev.*, 149, 2131.
- Boot, A. & Thakor, A. (2000). *Can relationship banking survive competition?* *Journal of Finance*, 55: 679–713.
- Bowen, G. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative research journal*, 9, 27-40.
- Chatterji, A. K., Durand, R., Levine, D. I. & Touboul, S. (2016). Do ratings of firms converge? Implications for managers, investors and strategy researchers. *Strategic Management Journal*, 37(8), 1597-1614.
- Cui, Y., Geobey, S., Weber, O. & Lin, H. (2018). The Impact of Green Lending on Credit Risk in China. *Sustainability*, 10(6), 2008.
- De Jong, A., DeJong, D. V., Mertens, G. & Wasley, C. E. (2005). The role of self-regulation in corporate governance: Evidence and implications from the Netherlands. *Journal of corporate finance*, 11(3), 473-503.
- DNB. (2019, 6.mai). Grønt boliglån. Hentet fra: <https://www.dnb.no/privat/laan/boliglaan/gront-boliglan.html>
- Drobetz, W., Schillhofer, A. & Zimmermann, H. (2004). Corporate governance and expected stock returns: Evidence from Germany. *European financial management*, 10(2), 267-293.
- Durlak, J.A. & DuPre, E.P. (2008). Implementation matters: a review of research on the influence of implementation on program outcome and the factors affecting implementation. *American Journal of Community Psychology*, 41, 327–350. doi: 10.1007/s10464-008-9165-0.

- Eccles, R.G., Ioannou, I. & Serafeim, G. (2014). The Impact of Corporate Sustainability on Organizational Processes and Performance. *Management Science*, 60(11), 2835–2857. doi:10.1287/mnsc.2014.1984
- Energimerking. (2018, 14. August). Energimerkestatistikk. Hentet fra <https://www.energimerking.no/no/energimerking-bygg/energimerkestatistikk/>
- Enron Corporation. (2018, 3. desember). *I Store norske leksikon*. Hentet 6. mai 2019 fra https://snl.no/Enron_Corporation
- Etisk bankguide. (2019, 24. april). Banker. Etisk bankguide. Hentet fra <https://etiskbankguide.no/bank/banker/>
- European Commission. (2019). Sustainable finance. Hentet fra: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/sustainable-finance_en
- Finansforbundet. (2017, 23. oktober). Finansnæringen viktig i det grønne skiftet. Hentet fra: <https://www.finansforbundet.no/finansnaeringen-viktig-i-det-gronne-skiftet/>
- Finansforbundet. (2019). Grønn finans. Hentet fra: <https://www.finansforbundet.no/om-oss/politikk/gronn-finans/>
- Finans Norge. (2013, 21. mai). Ikke likegyldig hvordan avkastning skapes. Hentet fra: <https://www.finansnorge.no/aktuelt/nyheter/2013/05/ikke-likegyldig-hvordan-avkastning-skapes-/>
- Finans Norge. (2018a, 30.april). Bransjeinitiativ om bankenes arbeid med bærekraft. Hentet fra <https://www.finansnorge.no/aktuelt/nyheter/2018/04/nytt-bransjeinitiativ-om-bankenes-arbeid-med-barekraft/>
- Finans Norge. (2018b, 6.juni). Veikart for grønn konkurransekraft i finansnæringen. Hentet fra <https://www.finansnorge.no/siteassets/tema/barekraft/veikart-for-gronn-konkurransekraft-i-finansnaringen/veikart-finansnaringen-web.pdf>
- Finans Norge. (2018c, 15. oktober). Hvitvaskingslovens krav om «kundetiltak» og KYC-prinsippet. «Kjenn din kunde»-prinsippet («Know your customer»-(KYC)). Hentet fra: <https://www.finansnorge.no/tema/hvitvasking-og-terrorfinansiering/hvitvaskingslovens-krav/>
- Flammer, C. (2015). Does corporate social responsibility lead to superior financial performance? A regression discontinuity approach. *Management Science*, 61(11), 2549–2568.
- FN. (2019, 15. Januar). Bærekraftig utvikling. Hentet fra: <https://www.fn.no/Tema/Fattigdom/Baerekraftig-utvikling>

- Friedman, M. (2002). The social responsibility of business is to increase its profits. *Applied Ethics: Critical Concepts in Philosophy*, 5, 57.
- Fullan, M. (2007). The new meaning of educational change (4th ed.). *New York: Teacher College Press*.
- Furuset, T. (2015, 18. desember). Hva er ESG? Hentet fra <http://www.morningstar.no/no/news/145785/hva-er-esg.aspx>
- GABV. (2019, 7. mai). Principles. Hentet fra <http://www.gabv.org/about-us/our-principles>
- Gompers, P., Ishii, J. & Metrick, A. (2003). Corporate governance and equity prices. *The quarterly journal of economics*, 118(1), 107-156.
- Héraud, B. (2019, 10. mars). Positive Incentive Loans: A New Favorite For Companies... And Banks. Hentet fra <https://www.novethic.com/sustainable-finance/isr-rse/positive-incentive-loans-a-new-favorite-for-companies-and-banks-147019.html>
- Hetland, O.R., Mjøs, A. & Zhang, L. (2017). Det norske bedriftsbankmarkedet. *SNF-rapport nr. 06/17*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/62f6dd4e0274432da6475e53f4b14d44/no/sved/2.pdf>
- Hvitvaskingsloven. (2018). Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (LOV-2009-03-06-11). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-01-23?q=hvitvaskingsloven>
- Johannessen, A., Christoffersen L. & Tuft P.A. (2011). *Forskningsmetode for økonomisk-administrative fag 3. utgave*. Abstrakt Forlag, Oslo.
- Jørgensen, S. & Pedersen, T. L. (2013). *Ansvarlig og lønnsom, Strategier for ansvarlige forretningsmodeller*. Cappelen Damm Akademisk.
- King, N. & Horrocks, C. (2010). Interviews in Qualitative Research. *London: Sage*.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Lantos, G. (2001). The boundaries of strategic corporate social responsibility. *Journal of Consumer Marketing*. 19. 205-230.
- McWilliams, A. & Siegel, D. (2001). Corporate social responsibility: A theory of the firm perspective. *Academy of management review*, 26(1), 117-127.
- Meinich, P. & Munthe, P. (2018). Bank. *Store Norske Leksikon*. Hentet 3. april 2019 fra <https://snl.no/bank>
- Mooij, S. (2017). The ESG Rating and Ranking Industry; Vice or Virtue in the Adoption of Responsible Investment? *SSRN*. doi: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2960869>

- NOU 2018: 5. (2018). *Kapital i omstillingens tid - Næringslivets tilgang til kapital*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/id4/>
- NOU 2018: 17. (2018). *Klimarisiko og norsk økonomi*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/c5119502a03145278c33b72d9060fbc9/no/pdfs/nu201820180017000dddpdfs.pdf>
- OECD. (2011, 25.mai). OECD Guidelines for Multinational Enterprises. Hentet fra <http://dx.doi.org/10.1787/9789264115415-en>
- Oslo Børs. (2019, 6. mai). Grønne obligasjoner. Hentet fra: <https://www.oslobors.no/Oslo-Boers/Notering/Renteprodukter/Groenne-obligasjoner>
- Pedersen, L.J.T & Jørgensen, S. (2013). *Ansvarlig og lønnsom: Strategier for ansvarlige forretningsmodeller*. Cappelen Damm Akademisk
- Plan-Norge. (2019, 8.mai). Hvorfor samfunnsansvar. Hentet fra <https://www.plan-norge.no/hvorfor-samfunnsansvar>
- PRI (2017, 4.juli). Shifting Perceptions: ESG, Credit Risk and Ratings (Part 1: the State of Play) Hentet fra: <https://www.unpri.org/fixed-income/shifting-perceptions-esg-credit-risk-and-ratings-part-1-the-state-of-play/78.article>
- PwC. (2017). Finansnæringens rolle i en grønn økonomi. Grønne vekstmuligheter for norsk finansnæring - muligheter og ansvar. Hentet fra: <https://www.pwc.no/no/nyheter/annet/gronne-vekstmuligheter-for-norsk-finansnaring-muligheter-ansvar.pdf>
- Regjeringen. (2014, 24. november). Samfunnsansvar: forventninger og retningslinjer. Hentet fra https://www.regjeringen.no/no/tema/utenrikssaker/naringslivssamarbeid-i-utlandet/innsikt/forventninger_retningslinjer/id2076270/
- Regjeringen. (2017, 18.mai). Næringslivets samfunnsansvar. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/naringsliv/internasjonalt-naringssamarbeid-og-eksport/samfunnsansvar/id603511/>
- Regjeringen. (2019, 29. januar). Grønn omstilling og klimarisiko i finansnæringen. Hentet fra https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/gronn-omstilling-og-klimarisiko-i-finansnaringen/id2629190/?fbclid=IwAR3DQmkdFDfESTHSGzbg_dD0_PsjBVLTe9V33VyHZFVU2IT7GicFdB4fq5c
- Regnskapsloven. (1998). Lov om årsregnskap m.v (LOV-2018-12-20-114) Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-56?q=regnskapsloven>

- Røvik, K.A. (2007). *Trender og translasjoner : Ideer som former det 21. århundrets organisasjon*. Oslo: Universitetsforlag.
- SASB. (2019. 7.mai). Why is Financial Materiality important? Hentet fra <https://www.sasb.org/standards-overview/materiality-map/>
- Saunders, M. N. K., Lewis, P., & Thornhill, A. (2016). *Research methods for business students* (7th ed. ed.). Harlow: Pearson
- Shahzad, A.M., & Sharfman, M.P. (2015). *Corporate Social Performance and Financial Performance: Sample-Selection Issues*. *Business & Society*, 56(6), 889–918. doi:10.1177/0007650315590399
- Sharpe, S. (1990). *Asymmetric information, bank lending and relationship banking*. *Journal of Finance*, Vol. 45: 1069–1087.
- Statistisk sentralbyrå. (2019a). 06718: *Innenlandsk lånegjeld, etter lånersektor, lånegiversektor og valuta (mill. kr) [2007M08 - 2017M08]*. Hentet fra <https://www.ssb.no/statbank/table/06718/chartViewLine/>
- Statistisk sentralbyrå. (2019b). 08116: *Finansforetak. Utlån, etter låntakernæring (mill. kr) [2009M05 - 2019M03]*. Hentet fra: <https://www.ssb.no/statbank/table/08116/?rxid=329c7aa5-e7c3-4107-892a-dd533b5bb56a>
- Statistisk sentralbyrå. (2019c). 08941: *Forsurende gasser, ozonforløpere m.fl., etter kilde, energiprodukt og komponent [1990 - 2017]*. Hentet fra <https://www.ssb.no/statbank/table/08941>
- TCFD. (2019, 7.mai). TCFD About. Hentet fra <https://www.fsb-tcf.org/about/#>
- Tjernshaugen, A. & Olerud, K. (2018). bærekraftig utvikling. *Store norske leksikon*. Hentet 24. mai 2019 fra https://snl.no/bærekraftig_utvikling
- Turban, D.B. & Cable, D.M. (2003). Firm Reputation and applicant pool characteristics. *Journal of Organizational Behavior*, 24, 733-751. DOI: 10.1002/job.215
- UN. (2000). *United Nations Millennium Declaration (A/RES/55/2)*. Hentet fra http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/55/2
- UN. (2015). *General Assembly resolution 70/1, Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development (A/RES/70/1)*. Hentet fra <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>

Utenriksdepartementet. (2009). *Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi* (St. meld. nr. 10 (2008-2009)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-10-2008-2009-/id542966/sec1>

Vedlegg

Vedlegg 1: E-post med invitasjon til intervju

Hei!

Vi skriver masteroppgave ved OsloMet innenfor temaet samfunnsansvar. Vi er enda i startfasen av oppgaven, men vi ønsker å ha med deg og Nordea i vår oppgave og er derfor tidlig ute med planleggingen.

Oppgaven omhandler hvordan norske banker kan spille en avgjørende rolle i forhold til bærekraft når det gjelder utlån til norske bedrifter. Vi er interessert i å finne ut praksisen til norske banker og hvordan samfunnsansvar kan være et kriterie til bedriftene som ønsker lån hos dere.

Kunne du vært interessert i å stille opp på et intervju? Intervjuet varer cirka en time. Vi sender gjerne mer informasjon dersom dette er noe som kunne vært interessant!

Hører fra deg!

Med vennlig hilsen

Magni Grutle og Kristina Stålesen Ramfjord

Vedlegg 2: E-post med bekreftelse og informasjon

Hei (navn),

Tidspunkt:

som avtalt kommer det et skriv med informasjon om intervjuet vi skal utføre med deg/dere den ... i

Hensikten med oppgaven er å finne ut i hvor stor grad norske banker kan spille en avgjørende rolle i forhold til bærekraft når det gjelder utlån til bedrifter. Oppgaven vil ta utgangspunkt i praktisering av samfunnsansvar hos både banker og bedrifter i dag, utlånsvirksomhet til bedrifter og hvilken risiko dette medfører banken.

Intervjuet vil i all hovedsak konsentreres rundt bankens kredittvirksomhet ut mot bedrifter i dag, både hvordan risiko vurderes, og hvordan eventuelt samfunnsansvarlige kriterier inngår som en del av prosessen. Vi ønsker også å undersøke bakgrunnen for at samfunnsansvar eventuelt er ønsket som et kriterie og hvilke fordeler og ulemper dette kan medføre.

Det er ønskelig at vi bruker lydopptak under intervjuet, for å forenkle dialogen og minimere notater. Estimert intervjuetid er cirka 1 time. Dersom du/dere ønsker kopi av opptaket kan dette oversendes. Det vil bli sendt korrektur for godkjenning av sitat og referering fra intervjuet som ønskes brukt i oppgaven. Hvis du/dere har noe mer å tilføye i etterkant av intervjuet, send det gjerne på mail til oss. Intervjuet vil bli slettet etter sensur av masteroppgaven.

Informasjonen som gis i intervjuet vil kun bli brukt til masteroppgaven vår. Informantene fra bankene vil være anonyme, mens bankenes fulle navn vil bli brukt i masteroppgaven.

Vi setter stor pris på at du/dere ønsker å stille opp til intervju!

Med vennlig hilsen

Magni Grutle og Kristina Stålesen Ramfjord

Vedlegg 3: Oversikt over intervjuene med bankene

Bank	Dato	Stilling	Type kontakt
Cultura	13.03.2019	Assisterende banksjef	Mail og møte
Nordea	18.03.2019	Bærekraft spesialist	Mail og møte
Sparebank 1 Østlandet	18.03.2019	Leder for bærekraft og samfunn	Mail og telefonsamtale
DNB	27.03.2019	Samfunnsansvar ansvarlig utlån	Mail og møte
Sparebanken Sør	28.03.2019	Leder BM stab og direktør konsernstab	Telefonsamtale, mail og møte

Vedlegg 4: Intervjuguide

Forsknings spørsmål 1: Hvordan er samfunnsansvar integrert som en del av bankenes kredittvirksomhet?

- Når ble samfunnsansvar et aktuelt tema i banken?
- Føler dere at det eksisterte et press på å innføre samfunnsansvar? Hvis ja, hvorfor?
- Hvordan har arbeidet med samfunnsansvar påvirket banken?
- Når ble samfunnsansvar implementert som et kriterium for vurdering av utlån?
- Hvilke kriterier vektlegges når dere skal vurdere utlån til bedrifter, og er det forskjell på i hvor stor grad de ulike vektlegges?
- Hvilken type oppfølging har dere hos bedriftene som har eksisterende lån?
- Har dere noen gang gitt avslag på lånesøknadene alene grunnet at bedriften ikke opptrer samfunnsansvarlig? I så fall, hvorfor?
- Følger dere noen standard retningslinjer når dere vurderer samfunnsansvar? Hvis ja, hvilke? Hvis nei, hvorfor ikke?

Forsknings spørsmål 2: Er det forskjell på de forskjellige typene banker når det gjelder integrering av samfunnsansvar i kredittvirksomhet?

- Hvorfor vektlegges samfunnsansvar i bankenes kredittvirksomhet?
- Hvordan ble samfunnsansvar implementert som en del av kredittprosessen? Og hvordan praktiseres dette i dag?
- Hva er motivasjonen bak deres fokus på samfunnsansvar som en del av utlånsprosessen?
- Hva er de største utfordringene dere har møtt på ved fokus og implementering av samfunnsansvar?
- Ser dere noen ulemper med å implementere samfunnsansvar i utlånsvirksomhet?
- Syns dere det er vanskelig å balansere konkurranse om utlånskunder med å kreve samfunnsansvarlige kriterier? Hvis ja, hvorfor?
- Hvorfor ønsker dere at bedriftene de låner ut penger til skal opptre samfunnsansvarlig?
- Har dere ulike krav til bedriftene? (Med tanke på størrelse, omsetning, bransje) Er det noen bedrifter/bransjer dere presser mer?
- Har du eksempler på hva dere legger i E,S og G?

- Hvor lang har dere kommet i implementasjonen? Hva er forskjellen fra før implementasjon og nå? Hvordan har dere strukturert ESG kravene med tanke på ressurser(personer), omstrukturering innad i banken og implementering? Hva er annerledes enn før?
- Hvordan analyserer dere bedrifter? Verktøy?
- Hvor langt har dere kommet i prosessen med opplæring til rådgivere?
- Fokuserer dere på større bedrifter i første omgang, eller har alle samme krav?
- Hvor ligger ESG kravet når dere vurderer nye bedriftskunder? Eksempelvis kommer likviditet og betalingsevne først, så ESG? eller er ESG krav nummer 1 for å bli kunde hos dere/få lån?
- Har dere noen handlinger dere kan vise til som har endring fra før til nå? Konkrete endringstiltak?
- Har dere noen rutine på hvordan dere informerer eksisterende kunder om at dette nå er et krav, eller vil bli det på sikt? Hvordan planlegger dere denne prosessen.

Forskningsspørsmål 3: Hva er fremtidens planer?

- Hvilken risiko utsetter dere banken for med å legge inn samfunnsansvar som et kriterie i kredittvirksomheten?
- Hvordan ser tidslinjen ut for implementering av samfunnsansvar ut?
- Hvilke muligheter ser dere for banken med å sette krav om bærekraft i utlånsprosessen?
- Hva ser dere på som de største utfordringene knyttet til å sette krav om dette?
- Er samfunnsansvarlige kriterier for utlån lønnsomt for dere? I så fall, hvordan? (Kortsiktig, langsiktig?)
- Hvordan ser veien videre ut hos dere? Konkrete eksempler?
- Har dere noe mer å tilføye?

Vedlegg 5: Oversikt over bankenes sertifiseringer

Bank	Sertifisering
Sparebanken Sør	<ul style="list-style-type: none"> ● Miljøfyrtårn ● Likestilt arbeidsliv ● UN Global Compact
DNB	<ul style="list-style-type: none"> ● UN Global Compact ● UNEP FI ● Ekvatorprinsippene ● UNSDG (The United Nations Sustainable Development Group) ● OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper ● PRI (The UN Principles for Responsible Investments) ● GRI (Global Reporting Initiative) ● CDP (Carbon Disclosure Project) ● Norsif ● Green Bond Principles ● RE100 ● ISO 14001 ● The UN Guiding Principles on Business and Human Rights
Nordea	<ul style="list-style-type: none"> ● UNEP FI (UN Environmental Program Finance Initiative) ● UN Global Compact ● UN Universal Declaration of Human Rights

	<ul style="list-style-type: none"> ● UN Guiding Principles on Business and Human Rights ● ILO-conventions ● OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper ● Ekvatorprinsippene ● The Responsible Ship Recycling Standards (RSRS) ● CDP ● SIF Sustainable investment forums ● The Montreal Carbon Pledge
Sparebank 1 Østlandet	<ul style="list-style-type: none"> ● Miljøfyrtårn ● UN Global Compact ● GRI ● UNEP FI ● Climate Bond Initiative
Cultura	<ul style="list-style-type: none"> ● Miljøfyrtårn ● Global alliance for banking on values (GABV) ● FEBEA ● ISB